

Lapsen osallistaminen var- haiskasvatuksessa toimintaa ja liikuntaa suunniteltaessa

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaaliala
Sosionomi
Sosiaalipedagogisen varhais- ja
nuorisokasvatuksen ja perhetyön
polku
Opinnäytetyö
Syksy 2017
Maija Matikainen
Marika Pöyhönen
Tuuli Rajala

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosionomi (AMK)

MATIKAINEN, MAIJA
PÖYHÖNEN, MARIKA
RAJALA, TUULI:

Lapsen osallistaminen
varhaiskasvatuksessa toimintaa ja
liikuntaa suunniteltaessa

Sosiaalipedagogisen varhais- ja nuorisokasvatuksen ja perhetyön opinnäytetyö, 55 sivua, 1 liitesivu

Syksy 2017

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, kuinka lapsen osallisuus on otettu huomioon Villa Piiparin päiväkodissa sekä miten ja millä keinoin lapsen osallisuutta lähdetään toteuttamaan uuden varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Selvitimme minkälaisia toimintamalleja voisi hyödyntää osallistavampaa sekä, lapsilähtöistä toimintaa suunniteltaessa. Tarkoituksena opinnäytetyössä oli lapsen osallisuuden vahvistaminen sekä kehittäminen ja liikkuvamman arjen edistäminen. Opinnäytetyö rajattiin Villa Piiparin päiväkotiin, joka sijaitsee Lahdessa.

Teoriapohja opinnäytetyössä rakentui varhaiskasvatuksen, osallisuuden ja liikunnan sekä näiden aihepiirien käsitteiden ympärille. Varhaiskasvatus määritellään uuden 1.8.2017 voimaan tulleen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden sekä varhaiskasvatuslain valossa. Työssä pohditaan osallisuutta yleisesti sekä lapsen näkökulmasta. Osallisuuteen on liitetty myös havainnoinnin sekä yhteisöllisyyden merkitys. Opinnäytetyössä huomioitiin liikunnan merkitys lapsen kehitykselle ja kasvulle sekä llo kasvaa liikkuen – ohjelma.

Toiminnallisen opinnäytetyön aineistona on laadullinen tutkimus, joka perustuu Villa Piiparin lastentarhanopettajille tehtyyn ryhmäteemahaastattelun sekä tutkittuun teoretietotoon. Haastattelu antoi tietoa jo käytössä olevista osallistamisen keinoista ja siitä, kuinka osallisuus koetaan Villa Piiparissa. Haastattelun sekä teoretiedon avulla koottiin lasten osallisuutta edistäviä toiminta- ja ajatusmalleja.

Asiasanat: Varhaiskasvatus, osallisuus, osallistaminen, varhaiskasvatussuunnitelma, liikunta varhaiskasvatuksessa, pedagoginen suunnittelu

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

MATIKAINEN, MAIJA
PÖYHÖNEN, MARIKA
RAJALA, TUULI:

Children's participation in early
childhood education when planning
activity and physical education

Bachelor's Thesis in Social Pedagogy for Early Childhood and Youth education and Family Work, 55 pages, 1 page of appendices

Autumn 2017

ABSTRACT

The aim of this thesis was to find out how children's participation has been considered in the Villa Piipari daycare. The target was also to receive data on how children's participation will be implemented in accordance with the new National Core Curriculum for Pre-primary education. The study also examines what kind of varieties of operational models could be used when planning more inclusive and child-centered activities. The purpose of this thesis was to strengthen and improve the children's participation. The purpose was also to increase the amount of physical activity in everyday life. Our thesis is based to the Villa Piipari daycare, located in Lahti.

The theoretical background of the thesis is based on the concepts of early education, participation and exercise. Early childhood education was defined according to the Early Childhood Education Act and National Core Curriculum for Pre-primary education, which came into effect August 2017. In this thesis, participation is considered in general and from a children's point of view. Observation and communality in participation has also been included. The importance of physical activity for children and growth has been studied in this thesis. The Joy in Motion programme is also presented in this thesis.

This thesis is a qualitative study. As data sources, we used a focused interview with Villa Piipari kindergarten teachers and studied theories. Through the interview, we learned how kindergarten teachers are experiencing participation and what kind of methods of inclusion they already use in Villa Piipari. With the help of the interview and theoretical knowledge, we started to collate operating models and paradigmas, which promote children's inclusion.

Key words: Early childhood education, participation, inclusion, curricula for compulsory basic education, physical education, pedagogical planning

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	TAVOITE, TARKOITUS JA TOIMEKSIANTAJA	3
2.1	Opinnäytetyön tavoitteet	3
2.2	Opinnäytetyön tarkoitus	3
2.3	Toimeksiantaja	4
2.4	Tiedonhakuprosessi	4
3	VARHAISKASVATUS	6
3.1	Varhaiskasvatuksen määritelmä	6
3.2	Uusi varhaiskasvatusuunnitelma	6
4	OSALLISUUS	8
4.1	Osallisuuden määritelmä	8
4.1.1	Osallisuus varhaiskasvatuksessa	8
4.1.2	Lapsen kokemus osallisuudesta	9
4.2	Havainnointi ja dokumentointi	11
4.3	Yhteisöllisyys	12
5	LIIKUNTA VARHAISKASVATUKSESSA	13
5.1	Liikunta osallisuuden näkökulmasta	13
5.2	Liikunnan merkitys lapsen kehitykseen	13
5.3	Ilo kasvaa liikkuen – ohjelma	14
6	TOIMINNALLISEN OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	15
6.1	Prosessin kuvaus	15
6.2	Laadullinen lähestymistapa	15
6.3	Aineiston keruu	16
6.3.1	Teemahaastattelu	17
6.3.2	Sisällönanalyysi	18
7	HAASTATTELU JA TULOKSET	21
7.1	Kokemus osallisuudesta Villa Piiparin päiväkodissa	21
7.1.1	Kasvattajan rooli	22
7.1.2	Keinoja osallisuuden lisäämiseksi	23
7.1.3	Toimintatapojen muutos	25
7.1.4	Lapsen osallisuus lapsen näkökulmasta	26
7.2	Ilo kasvaa liikkuen – ohjelma	26

7.2.1	Liikkumisen merkitys lapselle	27
7.2.2	Muutoksia toimintatavoissa	28
7.3	Tulosten analysointi	29
8	KOHTI OSALLISTAVAMPAA VARHAISKASVATUSTA	32
8.1	Toimintamalleja	32
8.1.1	Toiminnan suunnittelu	32
8.1.2	Nukkuminen ja lepääminen	33
8.1.3	Ruokailu	33
8.1.4	Pukeutuminen	33
8.1.5	Ulkoilu	34
8.1.6	Pienryhmätoiminta	34
8.1.7	Vapaa oleskelu	35
8.1.8	Sadutus	35
8.1.9	Lasten kerronta	37
8.1.10	Eheyttävä oppiminen varhaiskasvatuksessa	37
8.1.11	Case Forest –pedagogiikka	38
8.1.12	Yhteinen dokumentointi	39
8.1.13	Käsityöt	39
8.2	Yhdistelmämalleja osallistavista toimintatavoista	39
9	KOHTI LIIKKUVAMPAA VARHAISKASVATUSTA	44
9.1	Liikuntaa lisäävät tekijät	44
9.2	Ympäristö liikuntaa lisäävänä tekijänä	44
9.3	Liikuntakasvatus	46
10	EETTISYYS JA KEHITTÄMISIDEAT	48
10.1	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	48
10.2	Opinnäytetyön anti toimeksiantajalle	48
10.3	Kehittämisideat	49
11	YHTEENVETO	50
	LÄHTEET	51
	LIITTEET	56

1 JOHDANTO

1.8.2017 voimaan tullut varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ohjaa varhaiskasvatuksen toimintaa vahvasti kohti lasta osallistavampaa kulttuuria. Varhaiskasvatuksessa painottuu uuden varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden myötä oppiva yhteisö, leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö, osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, kulttuurien moninaisuus ja kielitietoisuus sekä hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa. (Opetushallitus 2017.) Uusi varhaiskasvatussuunnitelma herätti ajankohtaisuudellaan sekä meidän että yhteistyötahomme mielenkiinnon. Erityisesti mielenkiintoa herätti uudessa varhaiskasvatussuunnitelmassa painottuva lapsen osallisuuden toimintakulttuuri.

Yhteistyötahomme on ollut aktiivisesti mukana Ilo kasvaa liikkuen -ohjelmassa ja, liikunta painottuu myös uudessa varhaiskasvatussuunnitelmassa, joten se oli toinen mielenkiintoamme herättänyt teema varhaiskasvatuksessa. Uusien lasten liikuntasuosituksen myötä myös liikunta on ajankohtainen sekä tärkeä varhaiskasvatuksen osa-alue. Alle 8-vuotiaiden päivään tulee kuulua 3 tuntia liikuntaa ja sen pitää muodostua kevyestä liikunnasta, reippaasta ulkoilusta sekä erittäin vauhdikkaasta fyysisestä aktiivisuudesta (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016). Lapsi oppii tekemisen ja toiminnan kautta, siksi lapselle oma keho on tärkein oppimisen väline. Liikkumisen ja leikin kautta lapsi kokee jatkuvasti uusia kokemuksia ja aistimuksia sekä pääsee monipuoliseen vuorovaikutukseen ympäristön kanssa. (Järvinen & Mikkola 2015, 20.) Liikkumisen tärkeys ja sen huomattava vaikutus lapsen kokonaisvaltaiseen kasvuun sekä kehitykseen nousi tärkeäksi aihealueeksi opinnäytetyössämme. Liikkuminen linkittyy myös osallistamiseen vahvasti, sillä monipuolisessa kasvuympäristössä lapsi virittyy helpommin kokeilemaan ja ideoimaan oma-aloitteisesti.

Opinnäytetyö rajattiin yhden päiväkodin kahteen yksikköön. Yhteistyötahomme on Lahdessa sijaitseva Villa Piiparin päiväkotinä, jossa on kaksi erillistä yksikköä; Villa Piiparin Villa ja Villa Piiparin Ainola. Opinnäytetyö rajautuu Villa Piiparin lastentarhanopettajien kanssa tehtävään yhteistyöhön, sillä heillä on pedagoginen vastuu toiminnan suunnittelusta. Rajasimme

tutkimuksemme ulkopuolelle erityislastentarhanopettajat, lastenhoitajat sekä varhaiskasvatuksen muun henkilökunnan. Keskustelimme rajauksesta opinnäytetyötämme ohjaavan opettajan kanssa ja yhdessä päädyimme rajaamaan tutkimuksemme käsittelemään yhtä päiväkotia. Tässä otettiin huomioon aikataulu sekä opinnäytetyömme laajuus.

Villa Piiparin lastentarhanopettajille tehdyn ryhmäteemahaastattelun kautta lähdettiin selvittämään, kuinka osallisuus käsitetään Villa Piiparissa, kuinka uusi varhaiskasvatussuunnitelma tulee vaikuttamaan osallisuuteen ja päiväkodin osallistavamman toiminnan suunnitteluun sekä miten Ilo kasvaa liikkuen – ohjelma on vaikuttanut päiväkodin toimintaan. Haastattelun kautta lähdimme tutkimaan, millaisia osallistamisen keinoja voisimme tutkitun teorian avulla tuoda Villa Piiparin kasvattajien tietoisuuteen sekä käyttöön. Tavoitteena oli myös herätellä työntekijöiden ajatuksia koskien toiminnan suunnittelua, jonka suunta on vahvasti lapsilähtöinen kulttuuri.

2 TAVOITE, TARKOITUS JA TOIMEKSIANTAJA

2.1 Opinnäytetyön tavoitteet

Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, kuinka uutta 1.8.2017 voimaan tullutta varhaiskasvatussuunnitelmaa ja siinä painottuvaa lapsen osallisuutta lähdetään toteuttamaan Villa Piiparin päiväkodissa. Tavoitteena on selvittää miten ja millä keinoin lapsen osallisuutta hyödynnetään Villa Piiparin päiväkodin liikkuvampaa sekä osallistavampaa toimintakulttuuria suunniteltaessa. Selvitimme myös, kuinka lasten osallisuutta on ennen toteutettu. Tutkimme mitä ja minkälaisia toimintamalleja voisi hyödyntää toiminnan suunnittelussa, kun edetään kohti osallistavampaa sekä lapsilähtöistä varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria. Tavoitteena on tuoda esille tutkitun tiedon avulla lapsia osallistavia toimintamalleja, joita Villa Piiparin päiväkodissa voidaan tulevaisuudessa hyödyntää. Otamme työssämme huomioon Ilo kasvaa liikkuen – ohjelman, missä Villa Piiparin päiväkotiki on mukana. Ilo kasvaa liikkuen – ohjelma tarjoaa kattavat opetus- ja toimintamateriaalit, joten päiväkodilla on jo käytössään monia liikkumista edistäviä toimintamalleja.

2.2 Opinnäytetyön tarkoitus

Työssämme tarkoitus on lasten osallisuuden kehittäminen sekä liikunnan toteutuksen monipuolistaminen osallisuuden myötä, kun lapsille annetaan mahdollisuus olla osana suunniteltaessa esimerkiksi liikuntaleikkejä tai muuta toimintaa. Arjen yhteisiä toimintatapoja rakennetaan ja kehitetään entistä enemmän yhdessä lapsien kanssa uuden varhaiskasvatussuunnitelman myötä. Tarkoituksena on myös tuottaa ehdotuksia, joiden avulla arjessa tapahtuva lapsen osallisuus lisääntyisi lapsilähtöisesti. Teorian kautta toimintamalleja esiintuomalla on tarkoitus saada Villa Piiparin kasvattajat tarkastelemaan jo tuttuja toimintatapoja lapsilähtöisestä näkökulmasta sekä innostamaan heitä kokeilemaan heille uusia toimintatapoja. Tarkoituksena on lapsen osallisuuden vahvistaminen Villa Piiparin päiväkodissa sekä lasten liikunnan lisääminen joka päiväisessä arjessa.

2.3 Toimeksiantaja

Opinnäytetyömme toimeksiantaja on Villa Piiparin päiväkoti Lahdessa. Villa Piiparin päiväkoti sijaitsee Lahden keskustassa Paavolan alueella ja siihen kuuluu kaksi saman tien varrella sijaitsevaa yksikköä: 30-luvulla rakennettu kolmikerroksinen hirsitalo Villa sekä 90-luvulla valmistuneen kerrostalon katutasossa sijaitseva Ainola. Villassa hoitopaikkoja on yhteensä 42 ja ryhmiä kaksi, joista toisessa toteutetaan esiopetusta. Ainolassa on kolme ryhmää ja hoitopaikkoja on yhteensä 48. Talojen pihat ovat pieniä, mutta päiväkodin on mahdollista hyödyntää ulkoilussa ja liikunnassa lähiympäristön metsiä ja puistoja. Lisäksi päiväkodin käytössä on Mustankallion väestönsuojan liikuntasali, joka tarjoaa monipuoliset puitteet liikunnalle. Villa Piiparin päiväkodissa hyödynnetään pienryhmätoimintaa varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. He ovat myös mukana valtakunnallisessa Ilo kasvaa kasvaa liikkuen – ohjelmassa. (Lahden kaupunki 2017.)

2.4 Tiedonhakuprosessi

Kirjallisuus valittiin noudattaen Lahden ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan opinnäytetyön käsikirjan ohjeistusta. Lähteitä valitessamme kiinnitimme erityistä huomiota lähteiden tuoreuteen ja pyrimme valitsemaan lähteitä, jotka ovat julkaistu vuonna 2010 tai sen jälkeen. Tuoreuden lisäksi kiinnitimme erityistä huomiota lähdekriittisyyteen. Lähteiksi pyrimme valitsemaan tutkittua tietoa pro graduista, väitöskirjoista ja kokoomateoksista. Käytimme monipuolista sekä laajaa kirjallisuutta sisällyttäen myös englanninkielistä lähdeaineistoa.

Hyödynsimme myös Opetushallituksen sekä Lahden kaupungin verkkosivuja, jotka olivat keskeisessä asemassa uutta varhaiskasvatussuunnitelmaa tutkiessa sekä vertaillen valtakunnallisia perusteita Lahden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaan. Pyrimme työssämme hyödyntämään mahdollisuuksien mukaan ensisijaista lähdettä toissijaisen sijaan.

Opinnäytetyöhömmme haimme suurimman osan kirjallisuudesta suoraan kirjastosta, hyödyntäen myös muiden paikkakuntien kirjastojen antia. Aineistoa haettiin myös verkosta erilaisten tietokantojen kautta. Käyttämämme tietokantoja olivat muun muassa MastoFinna, Melinda ja Theseus. Hakusanoina toimivat varhaiskasvatus, osallisuus, osallistaminen, liikunta, havainnointi, pedagogiikka. Lisäksi hyödynsimme Finto sivustoa vieraskielisten vastaavien hakusanojen löytämiseksi. Tiedonhaku-prossiin saimme apua Lahden ammattikorkeakoulun kirjastopalveluiden informaattikolta.

3 VARHAISKASVATUS

3.1 Varhaiskasvatuksen määritelmä

Varhaiskasvatusta järjestetään päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena, jonka tuottajana toimii kunta, kuntayhtymä tai muu palvelujen tuottaja. Varhaiskasvatus on suunnitelmallista sekä tavoitteellista. Kokonaisuus muodostuu kasvatuksesta, opetuksesta ja hoidosta. Pedagogiikka painottuu varhaiskasvatuksessa. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973, 1§).

Varhaiskasvatuslaissa määritellään varhaiskasvatuksen tavoitteet. Tavoitteena on muun muassa kehittää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia. Lisäksi lain tavoitteena on mahdollistaa lapselle myönteiset ja monipuoliset oppimiskokemukset liittyen leikkiin, liikuntaan sekä taiteisiin huomioiden lapsen yksilöllinen kulttuuriperintö. Lapsen oppimisen edellytyksiä tuetaan ja edistetään elinikäistä oppimista sekä koulutuksellista tasa-arvoa. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973, 2a§.)

3.2 Uusi varhaiskasvatussuunnitelma

Vuonna 2017 voimaan tulleessa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa korostetaan oppimiskäsitystä, jonka mukaan lapsi kasvaa, kehittyy ja oppii vuorovaikutuksessa toisten ihmisten sekä lähiympäristön kanssa. Oppijana lapsi on aktiivinen toimija, luonnostaan utelias ja kiinnostunut oppimaan uutta sekä kertaamaan jo oppimaansa. Oppimista ei ole rajattu vain tietyssä tilassa tapahtuvaan opetushetkeen tai oppituntiin vaan oppimista tapahtuu kaikkialla ja se on kokonaisvaltaista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 20.) Kasvattajana lastentarhanopettajan tulee huolehtia, että lapselle ominaiset tavat toimia ja oppia voivat toteutua arjen toimissa (Sääkslahti 2015, 169). Lapselle on ominaista oppia ympäristöä havainnoissaan ja tarkkaillaan sekä toisten toimintaa jäljittelemällä. Op-

pimistä tapahtuu myös leikkiessä, liikkuesssa, tutkiessa, toimiessa, itseilmaisun sekä eri taiteenmuotojen kautta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 20.)

Lahden kaupungin paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma mukailee valtakunnallista varhaiskasvatussuunnitelmaa ja siinä huomioidaan lapsen luontaiset oppimistavat, kuten luontaisen uteliaisuuden, halun oppia uutta, vuorovaikutuksessa oppiminen sekä leikin ja tutkimisen kautta oppimisen. Toimintaympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhteistyössä lasten kanssa. Lasta tulee kannustaa leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, itseilmaisun ja taiteen eri muotoihin. Oppimisympäristöjen tulee mahdollistaa niin vauhdikas liikunta ja leikki, kuin myös rauhallinen oleminen sekä lepääminen. (Lahden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 20.)

4 OSALLISUUS

4.1 Osallisuuden määritelmä

Termi osallisuus, joka koostuu mahdollisuuksista ilmaista mielipidettä itseä koskevista asioista ja tätä kautta päästä vaikuttamaan näihin asioihin voidaan erottaa termistä osallistuminen, joka tarkoittaa konkreettista osallistumista toimintaan (Pajulammi 2014, 141). Osallisuus termin määrittelemisen ei ole yksinkertaista, varsinkaan varhaiskasvatukseen liittyvä lasten osallisuus. Ongelmallista on aikaisemman tutkimustiedon puute nimenomaan pienten lasten osallisuuden osalta. Aikaisemmin tehdyt tutkimukset ovat kohdistuneet nuoriin ja aikuisiin, joilla on luonnollisesti enemmän tietoa ja taitoa yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta kuin pienellä lapsella. Pienen lapsen kohdalla vaikuttamisen mahdollisuudet ovat rajallisemmat tiedon ja taidon puuttumisen vuoksi. Varhaiskasvatukseen liittyvää osallisuutta onkin hyvä lähteä purkamaan alakäsitteiden kautta, kuten arjen osallisuus, osallisuus sosiaalisissa tilanteissa ja kokemus osallisuudesta. Arjen osallisuus käsittää lapsen osallisuuden päiväkodin arkeen ja sen rutiineihin. Arjessa ja rutiinien suorittamisessa lapsi nähdään aktiivisena toimijana, jolla on mahdollisuus vaikuttaa esimerkiksi toimintatapoihin ja niiden suunnitteluun. Osallisuudella sosiaalisissa tilanteissa tarkoitetaan kaikkea vuorovaikutusta, jota lapsi kokee päiväkodissa. Lapsi on ryhmän jäsen, jossa lapset ja aikuiset ovat tasa-arvoisessa asemassa. Lapsen kokemus osallisuudesta puolestaan on jokaisen yksilöllinen kokemus päiväkodissa toteutuvasta osallisuudesta. (Leinonen 2014, 18; Parikka-Nihti & Suomela 2014, 47.)

4.1.1 Osallisuus varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa lapsen osallisuus rakentuu lapsen ja aikuisen sekä ryhmän ja yksilön välisestä vuorovaikutuksesta, valintatilanteista ja mahdollisuudesta vaikuttaa yhteiseen toimintaan. Lapsen osallisuutta on lapsen oma kokemus merkityksellisestä tilanteesta eikä pelkästään osallistumista ylhäältä päin asetettuun toimintaan. Lapselle osallisuuden kokemus

tuottaa iloa, innostuneisuutta ja luo mielekkään oppimisen ja vuorovaikutuksen tilanteen. Jokainen lapsi on kuitenkin yksilöllinen ja jokainen lapsi reagoi ympäristöön eri tavalla ja omaa erilaiset tavat oppia. Vuorovaikutuksen lisäksi osallisuus pitää sisällään myös mahdollisuuden vetäytyä yksin leikkimään ja rauhoittumaan. (Leinonen 2014, 18–19.)

Osallisuutta kuvaa parhaiten yhteisöllisyys, jossa aikuisten ja lasten näkökulmat ovat molemmat tärkeitä. Osallisuuden kokemuksessa lapsella on mahdollisuus vaikuttaa toimintaan ja itseään koskeviin valintoihin, mutta lasten osallisuuden kokemus tarvitsee myös aikuisen osallisuuden ja vastuun toiminnasta. Osallisuus käsitteenä ei siis ole pelkästään äärimmäistä lapsilähtöisyyttä, jossa lapset voivat päättää kaikesta. Varhaiskasvatuksessa painotetaan arjen rakentamista yhdessä lasten kanssa. Osallisuuden toimintakulttuuri opettaa lapsia toimimaan yhdessä ja tukee lapsen kasvua omaksi persoonaksi. Osallisuus on yhdessä oppimista. (Kataja 2014, 67.)

Osallisuuden pedagogiikassa keskeisintä kasvattajalle on läsnäolo, sensitiivisyys, havainnointi ja tavoitteellisuus. Toiminnassa aikuinen antaa lapsille turvalliset puitteet ja kantaa vastuun sekä tarttuu aktiivisesti arjen mahdollisuuksiin ja lasten aloitteisiin. (Kataja 2014, 72.) Osallisuuden toteuttaminen edellyttää kasvattajalta valmiuksia tehdä yhteistyötä lasten kanssa ja taitoa kuunnella heitä. Täytyy olla myös taitoa ottaa lasten mielipiteet huomioon. (THL 2016.)

4.1.2 Lapsen kokemus osallisuudesta

Lapsi ei voi valita osallisuutta, ellei aikuinen tarjoa mahdollisuutta kyseiseen toimintaan. Aikuisten tulee sitoutua tukemaan osallisuutta, koska ilman heidän sitoutumistaan lasten osallisuutta ei tapahdu kasvatusinstituutiossa. Päiväkodin arkea rakennetaan yhdessä lapsien sekä aikuisten kanssa ja yhteenkuuluvuuden tunne on lapsille tärkeä, lasten on päästävä mukaan toiminnan toteuttamiseen. Lapsen osallisuus voimistuu hänen ollessa vuorovaikutuksessa tilanteissa, mihin hän osallistuessaan lisää merkitystä. (Leinonen, Venninen & Ojala 2011, 83–85; Kettunen 2017, 21.)

Lapsen osallisuus arjessa muodostuu lapsen omasta kokemuksesta merkityksellisestä tilanteesta tai kohtaamisesta. Tunne osallisuudessa tuottaa lapsessa iloa ja innostusta. Toiminta tuntuu mielekkäältä ja motivoivalta, kun lapsella on kokemus osallisuudesta ja omasta vaikutuksesta toimintaan. Lapsi sitoutuu intensiivisemmin toimintaan, jossa kokee olleensa osallinen. Liisa Karlsson ja Leena Turja ovat tutkimuksissaan painottaneet juuri tunnekokemuksen merkitystä osallisuuden kokemukselle. (Leinonen 2014, 18–19.) Ideat voivat lähteä liikkeelle lapsen ihmettelystä ja tästä voidaan aloittaa tutkimusprojekti, johon on mahdollista upottaa kasvatuksellisia tavoitteita (Kettunen 2017, 21).

Lapsen hyvinvointia tukee kuulluksi ja ymmärretyksi tuleminen sekä kokemus oman elämänsä aktiivisena toimijana. Kokemukseen osallisuudesta vaikuttaa, kuinka lapsi pääsee osallistumaan päätöksentekoon ja valintojen tekemiseen. Kasvattaja voi tukea lapsen osallisuutta suhtautumalla myönteisesti ja kannustavasti lapsen aloitteisiin sekä ehdotuksiin. (Järvinen & Mikkola 2015, 17.) Kyse on siitä, että lapset sekä aikuiset tekevät yhdessä päätöksiä, jotka tyydyttävät kaikkia (Kettunen 2017, 21). Osallisuudessa on kyse kasvun sekä kehityksen perusedellytyksestä ja sen kautta opitaan olemaan sekä elämään yhdessä (THL 2016). Lapsen osallisuuden mahdollistamisesta on merkityksellistä hyötyä lapselle. Lapsen mahdollisuus ideointiin, arviointiin ja osallistumiseen kehittää lapsen metakognitiivisia taitoja. Metakognitiiviset taidot mahdollistavat lapsen ajattelun kehityksen, hänen käsityksensä itsestä selkiytyy, itseluottamus vahvistuu ja toimiminen yhteisössä kehittyy. (Turja 2016, 53.) Lapsen kasvaminen ehyeksi yksilöksi varmistetaan vahvistamalla hänen mahdollisuuksia osallistua toimivana, tuntevana, ajattelevana sekä luovana yksilönä. Tämän tulee tapahtua lapse jokaisessa kehitysvaiheessa. (Mäkelä 2011, 14.) Yksi lapsen oikeuksien yleissopimuksen peruseriaate on lasten osallistuminen. Lapsilla on oikeus ilmaista mielipiteensä vahvasti ja lasten näkemyksiä on kuunneltava. Lasten tarkoituksen mukainen osallistuminen edistää häntä kasvamaan sitoutuneeksi ja tietoiseksi kansalaiseksi. (World vision international 2017.)

Kuulluksi tuleminen on osallisuuden keskeisempiä periaatteita, mutta osallisuuden kokemiseen kuuluu myös lasten osallisuus päätöstentekoon. Lapsille on suotava mahdollisuus osallistua prosessin jokaiseen vaiheeseen, alkuideoinnista toiminnan loppuarviointiin. Lapsille on tärkeää tarjota monipuolinen kokemus omasta osaamisesta ja taitavuudesta. (Koivula, Siippainen & Eerola-Pennanen 2017, 46.) Luottamuksen rakentaminen itseensä ja muihin on Turjan mukaan osallisuuspedagogiikan perusedellytyksiä (Kettunen 2017, 21).

4.2 Havainnointi ja dokumentointi

Havainnointi on varhaiskasvatuksessa keino, jolla voidaan joko tutkia lapsen ja lapsiryhmän kehitystä tai sen avulla voidaan kehittää toimintaa. Havainnoinnilla tulee aina olla tarkoitus ja ennen havainnointia tuleekin päättää miksi lasta tai ryhmää havainnoidaan, miten havainnointi tehdään, kuka sen tekee ja milloin sekä missä havainnoidaan. Lastentarhanopettaja voi havainnoimalla saamansa tiedon perusteella kehittää toimintaa niin, että se on lapsen tai ryhmän kokonaisvaltaista hyvinvointia, kehitystä ja kasvua edistävää. Lapsilähtöisyys mahdollistuu, kun kasvattaja on tietoinen ryhmän tarpeista ja kehitystasosta. (Koivunen & Lehtinen 2016, 33.) Dokumentointia käytetään arvioinnin ja suunnittelun apuvälineenä. Dokumentoinnin avulla toimintaa voidaan tarkastella varhaiskasvatussuunnitelman sisällön kautta ja arvioida onko toiminta tavoitteiden mukaista. (Kataja & Lempäälä 2014, 61.)

Havainnoimalla saadaan kokonaisvaltaisesti tietoa lapsen ja lapsiryhmän vahvuuksista, kehityskohteista sekä mahdollisista kehityksen viivästy- mistä. Tietoa saadaan muun muassa toimintatavoista, kognitiivisista ja so- siaalisista taidoista, mielenkiinnonkohteista, temperamenttipiirteistä sekä persoonallisuudesta. Näin ollen kasvattajan koko työn perustana toimii ha- vainnointi ja sen avulla saadut tiedot. Arviointi-, suunnittelu- ja toteutuspro- sessin pohjana toimii havainnoinnin avulla saadut tiedot lapsiryhmästä. Säännöllisesti tehtynä havainnointi auttaa kasvattajaa pysymään ajan ta- salla lapsen kehityksestä sekä mahdollisista kehityksen vaikeuksista ja voi

näin reagoida nopeastikin suunnitella toimintaa lapsen kehitystä tukevaan suuntaan. (Koivunen & Lehtinen 2016, 33.)

4.3 Yhteisöllisyys

Yhteisöllisyys ei ole asia jonka voisi yksinkertaisesti opettaa, vaan se on kokemukseen perustuva tunne. Lisäksi yhteisöllisyys on tietoja ja taitoja siitä, kuinka ryhmässä toimitaan vuorovaikutuksessa toisten ryhmän jäsenten kanssa. Näiden taitojen oppiminen vaatii yhtä lailla aikaa ja harjoittelua, kuin muidenkin konkreettisempien taitojen opettelu. Yhteisöllisyyden tunteen rakentumisen kannalta onkin tärkeää, että sitä saadaan rakennettua mahdollisimman varhain. Yhteisöllisyys hioo lapsiryhmää yhteen ja näin ryhmästä muodostuu tiivis, osallisuutta tukeva kasvuympäristö. Varhaiskasvatuksessa on tähän erityisen otollinen aika ja lastentarhanopettajalla on tärkeä rooli yhteisöllisyyden kokemuksen luomisessa. Yhteisöllisyyden rakentamisen ja yhteisöllisten taitojen opettamisen lisäksi lastentarhanopettajat toimivat lapsille roolimalleina. Positiivisten kokemusten myötä lapselle muotoutuu yhteisöllisyydestä myönteinen kuva, joka voi toimia voimavarana lapselle tulevaisuudessa uusissa yhteisöissä. Esimerkiksi myönteinen kuva päiväkodin yhteisöllisyydestä ja sen hyödyistä sekä yhteisöllisten taitojen oppimisesta auttaa lasta sopeutumaan uuteen yhteisöön kouluun siirryttäessä. (Koivula 2013, 23–24, 43.) Sosiokonstrukttiivisen oppimiskäsityksen mukaan lapsi oppii osana omaa yhteisöään. Lapsi oppii yhteistyössä, vaikka oppiminen on yksilöllistä. Osallisuus tuo esille jokaisen yksilölliset lähtökohdat ja siitä voidaan lähteä oppimaan yhdessä rinnakkain. (Kettunen 2017, 21.)

5 LIIKUNTA VARHAISKASVATUKSESSA

5.1 Liikunta osallisuuden näkökulmasta

Liikunta ja liikkuminen ovat myös oivia tapoja lisätä yhteisöllisyyttä ryhmässä, sillä liikkuesssa toimintaa tehdään usein yhdessä joko pienemmissä ryhmissä tai suuremmissa joukkueissa. Ryhmissä ja joukkueissa toimiminen tukee lasten sosioemotionaalista kehitystä. Tämän vuoksi erilaiset joukkuepelit ja liikunnalliset ryhmätoiminnot ovat loistava tilaisuus kasvat-
tajalle kehittää lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoja toiminnan ohessa. Tunne- ja vuorovaikutustaitoja ovat esimerkiksi kyky ymmärtää, käsitellä ja ilmaista omia tunteitaan ja toimintaa sekä omaa roolia ryhmän jäsenenä. Ryhmässä toimiessa ja liikkuesssa ei voida välttyä erilaisilta ristiriitatilanteilta. Tilannetta selvittäessä lapsi oppii ymmärtämään ja lukemaan toisten tunteita sekä asettumaan toisen asemaan. Tätä kutsutaan empatiakyvyksi. Liikuntaan kuuluu usein myös negatiivisia tunteita ja niiden käsittelyä, kuten tappiot ja epäonnistumiset. Näidenkin tunteiden harjoittelu ja tilanteiden ratkaisukeskeinen käsittely ovat erityisen tärkeä osa liikuntahetkeä. (Jaakkola, Liukkonen & Sääkslahti 2013, 22.)

5.2 Liikunnan merkitys lapsen kehitykseen

Liikunta on välttämätöntä lapsen normaalin fyysisen kasvun ja kehityksen kannalta, mutta aktiivinen toiminta kehittää myös kognitiivisia taitoja. Monipuolisella liikunnalla on merkittävä vaikutus motoristen taitojen ja aistitoimintojen kehityksessä. (Pönkkö & Sääkslahti 2016, 139.) 2016 valmistettiin päivitetyt liikuntasuosituksset osana opetus- ja kulttuuriministeriön sekä sosiaali- ja terveysministeriön asettaman ja koordinoiman Terveyttä ja hyvinvointia edistävän liikunnan (TEHYLI) - ohjausryhmän työtä. Lapsen päivittäinen vähintään kolmen tunnin fyysisen aktiivisuuden suositus koostuu monipuolisesta liikunnasta. Siihen kuuluu kevyttä liikuntaa, reipasta ulkoilua sekä erittäin vauhdikasta fyysistä aktiivisuutta. Lapsella on oikeus liikua joka päivä ja hänelle on mahdollistettava myös rentoutuminen sekä

rauhottuminen. Joka päivä tapahtuva liikunta on rinnastettavissa riittävään uneen ja terveelliseen ravintoon. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016.)

5.3 Ilo kasvaa liikkuen – ohjelma

Valtakunnallisen Ilo kasvaa liikkuen – ohjelma tavoite on yksinkertainen: jokaisella lapsella tulee olla päivittäinen mahdollisuus liikkumiseen ja liikunnan iloon (Olympiakomitea 2017).

Vuonna 2015 julkistettu Ilo kasvaa liikkuen – ohjelma on kehitetty laajan asiantuntijaverkoston sekä satojen pilottipäiväkotien yhteistyöllä. Se on liikkumis- ja hyvinvointiohjelma, jonka tavoitteena on mahdollistaa jokaiselle lapselle riittävä päivittäinen fyysinen aktiivisuus sekä liikkumisen ilo. Ohjelma tarjoaa välineitä lasten liikkumisen lisäämiseen varhaiskasvattajille sekä konkreettisia askelmerkkejä fyysisesti aktiivisen oppimisympäristön ja toimintakulttuurin luomiseen. Maksuttoman ohjelman avulla varhaiskasvattajat voivat kehittää työtään hyödyntäen uutta varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksia. (Olympiakomitea 2017.)

Varhaiskasvatuksessa on meneillään muutosten vaihe esimerkiksi uuden varhaiskasvatussuunnitelman myötä. Muutos mahdollistaa toiminnan kehittämisen oikeaan suuntaan ja juuri nyt on loistava aika vaikuttaa tulevaisuuden varhaiskasvatuksen toimintamalleihin, kuten edistämään entistä enemmän lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia ja oppimista. Ilo kasvaa liikkuen – ohjelma auttaa kasvattajia viemään toimintaa kohti liikkuvampaa varhaiskasvatusta. (Ilo kasvaa liikkuen 2015, 6.)

6 TOIMINNALLISEN OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

6.1 Prosessin kuvaus

Opinnäytetyömme etenee lineaarisen mallin mukaan (Salonen 2013, 15). Työskentely lähti liikkeelle tavoitteen määrittelyllä. Tavoitteenamme oli selvittää, kuinka Villa Piiparin päiväkodissa huomioidaan uusi varhaiskasvatussuunnitelma ja siinä painottuva lapsen osallisuus toimintasuunnitelmassa. Tavoitteen kannalta koimme tärkeäksi selvittää, kuinka päiväkodissa osallisuus käsitetään ja kuinka sitä on jo aiemmin toteutettu, jotta voimme tarjota uutta näkökulmaa. Opinnäytetyön toteutuksen suunnitteluvaiheessa pohdimme, kuinka teoretieto saadaan linkitettyä yhteistyötoimintamme sopivaksi. Näimme tarpeelliseksi saada yhteistyötahomme äänen kuuluviin, joten teoretiedon lisäksi teimme ryhmäteemahaastattelun päiväkodin lastentarhanopettajille. Haastattelun avulla saimme tietoa päiväkodin nykytilanteesta lastentarhanopettajien näkökulmasta sekä heidän yksilöllisistä toimintatavoista. Haastattelun avulla on mahdollista lisätä työyhteisössä innostusta sekä herättää keskustelua lasten osallistamisesta. Haastattelun sekä tutkitun tiedon kautta ideoimme Villa Piiparille sopivia osallistavia toimintamalleja, joita päiväkotit voivat tulevaisuudessa hyödyntää toimintasuunnitelmaissa. Toimintamallien avulla on mahdollista rikastuttaa osallistavaa toimintakulttuuria.

6.2 Laadullinen lähestymistapa

Tutkimme yhden päiväkodin toimintaa käyttäen hyödyksi aiheeseen liittyvää kirjallisuutta sekä päiväkodin lastentarhanopettajien haastattelua. Kvalitatiivinen tutkimus antaa vastaukset ensisijaisesti kolmeen kysymykseen: miksi, miten ja millainen (Inspirans 2017). Opinnäytetyössämme selvitämme miksi osallisuuden merkitys on tärkeää varhaiskasvatuksessa sekä miten ja millä keinoin osallisuutta toteutetaan.

6.3 Aineiston keruu

Haastattelimme Villa Piiparin lastentarhanopettajia koskien osallisuutta. Tarkoituksena oli selvittää, miten osallisuutta on aikaisemmin toteutettu ja miten sitä tullaan tulevaisuudessa toteuttamaan. Tärkeää oli myös selvittää, kuinka Villa Piiparin lastentarhanopettajat itse määrittelevät osallisuuden. Lisäksi haastattelussa selvitettiin, kuinka osallisuutta on mahdollista lisätä liikunnan avulla. Yksi haastattelun aihe oli lisäksi Ilo kasvaa liikkuen – ohjelma ja kuinka se näkyy Villa Piiparissa sekä miten se on vaikuttanut liikunnan määrään ja laatuun. Haastattelun pohjalta sekä kirjallisuuden avulla lähdimme pohtimaan uusia tapoja osallisuuden toteuttamiseksi sekä lisäämiseksi Villa Piiparin päiväkodissa.

Keräsimme tietoa yhdestä päiväkodista, joka on kooltaan melko pieni, joten rikkaamman aineiston saamiseksi haastattelu on parempi ja kattavampi kuin lomakkeella tehtävä kysely. Uskoimme myös, että saamme varmemmin vastauksia haastatteluilla kuin kyselylomakkeella. Ryhmäteemahaastatteluun osallistui yhteensä viisi lastentarhanopettajaa ja heistä yksi toimii myös päiväkodin varajohtajana. Lastentarhanopettajista kaksi oli Ainolasta ja kolme Villasta. Haastattelu suoritettiin kahdessa osassa, ensimmäiseen haastatteluun osallistui kolme lastentarhanopettajaa ja toiseen haastatteluun kaksi. Saimme kattavia vastauksia ja pystyimme heti esittämään tarkentavia jatkokysymyksiä.

Haastattelu on sosiaalinen vuorovaikutustilanne. Ryhmähaastattelu voi olla keskustelu, minkä tavoite on verraten vapaamuotoinen ja osallistujien kommentointi lähes spontaania. Haastattelijalla puhuu kaikille haastateltaville yhtä aikaa, mutta väliin mahtuu myös kysymyksiä yksittäisille jäsenille. Ryhmähaastattelun avulla saadaan nopeasti tietoa usealta vastaajalta samaan aikaan. Haittana ryhmähaastattelussa saattaa olla valtahierarkia, mikä vaikuttaa siihen kuka puhuu ja mitä sanotaan. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 41, 61, 63.) Haastattelijalta tulee löytyä kykyä huomioida kaikkien mielipiteet sekä ajatukset tasapuolisesti (Kananen 2015, 148–149).

Haastattelussa mahdollistuu haastateltavan ja tutkijan välitön kielellinen kommunikaatio, jonka vuoksi tutkijalla on koko ajan mahdollisuus suunnata haastattelua kohti tarvitsemansa tiedonhankintaa. Lisäksi haastattelu mahdollistaa tarkentavien kysymysten tekemisen puolin ja toisin. Haastattelun on todettu olevan enemmän haastateltavaa motivoiva keino tiedonkeruuseen kuin kyselylomake. Asioiden havainnollistaminen esimerkkejä kertomalla onnistuu paremmin haastattelussa, kuin kyselylomakkeessa, jossa harvoin on annettu tilaa avoimille kysymyksille. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 34–36.)

6.3.1 Teemahaastattelu

Laadullisessa tutkimuksessa haastattelu sopii menetelmäksi, kun tutkimus suuntautuu menneeseen tai tulevaisuuteen. Tutkija voi tarvittaessa esittää uusia kysymyksiä sekä opastaa haastateltavaa, mikä tekee haastattelusta menetelmänä hyvin joustavan. Haittapuolia haastattelussa ovat hitaus sekä tutkijan mahdollinen vaikutus tutkittavaan. Haastattelijalla saattaa ohjailulla vastaajaa tai valita keskustelun aiheet. (Kananen 2015, 143.) Haastattelijan tehtävänä on välittää kuva haastateltavien ajatuksista, kokemuksista, tunteista sekä käsityksistä (Hirsjärvi & Hurme 2010, 41).

Teemahaastattelussa keskustelu kohdennetaan tiettyihin laaja-alaisiin teemoihin ja kaikista oleellisinta on haastattelun eteneminen teemojen varassa eikä yksityiskohtaisten kysymysten mukaan. Puolistrukturoidun teemahaastattelusta tekee se, että haastattelun aspekti eli teema on kaikille haastateltaville sama. Siinä ei ole strukturoidulle haastattelulle ominaista kysymysten tarkkaa muotoa ja järjestystä, mutta se ei myöskään ole vapaa niin kuin strukturoimaton. Teemahaastattelussa otetaan huomioon ihmisten tulkinnat asioista. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 47–48.) Teemat toimivat keskustelun aiheina, joihin ei voi vastata lyhyesti ja tutkittavien ääni tulee kuuluviin (Kananen 2015, 148).

Puolistrukturoidulle haastattelulle ei ole yhtä määritelmää vaan esimerkiksi Eskola & Suoranta määrittelevät sen niin, että haastattelussa kysymykset

ovat samoja, mutta vastauksia ei sidota vastausvaihtoehtoihin ja haastattelutavat vastaavat omin sanoin. Ominaista on, että jokin näkökohta lyödään lukkoon, mutta ei kaikkia. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 47.) Laadullisessa tutkimuksessa käytetään usein puolistrukturoitua haastattelua (Edwards & Holland 2013, 2-3).

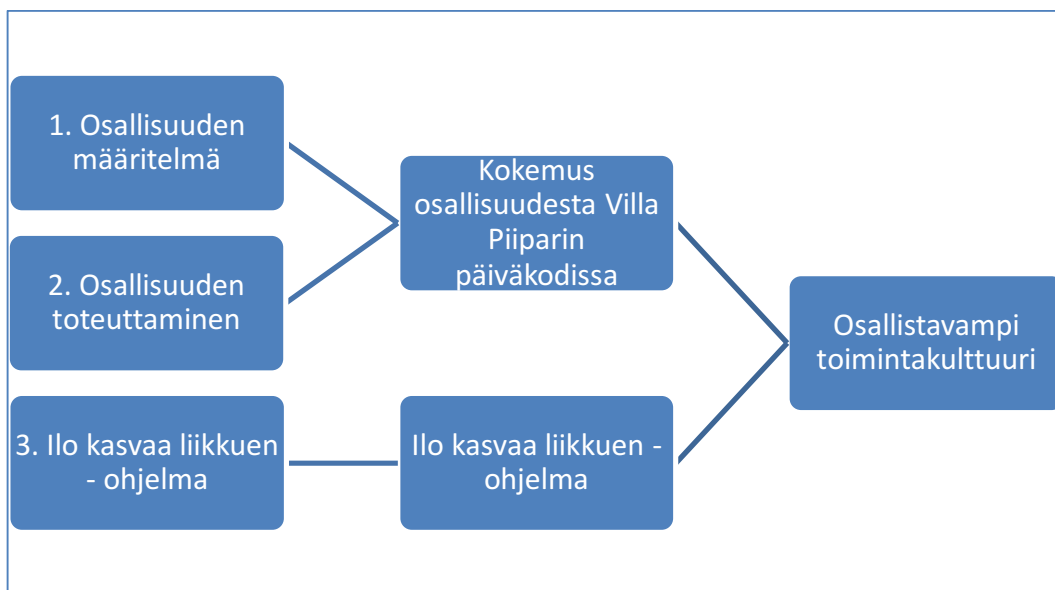
Ryhmähaastattelun kolmena isona teemana toimivat osallisuuden kokeminen ja määritelmä, osallisuuden toteuttaminen sekä Ilo kasvaa liikkuen – ohjelma. Haastattelu rakentui näiden aiheiden sekä keskustelun edetessä syntyneiden pienempien teemojen ympärille. Teemat toimivat haastattelun runkona ja keskustelu oli vapaata sekä monipuolista.

6.3.2 Sisällönanalyysi

Aineistomme perustuu aiemmin tutkittuun tietoon, kirjallisuuteen sekä päiväkodin henkilökunnan kanssa käytyyn teemahaastatteluun. Sisällönanalyysi on menettelytapa, minkä avulla pystytään analysoimaan dokumentteja systemaattisesti sekä objektiivisesti. Tämän analyysimenetelmän avulla pyritään siihen, että tutkittavasta ilmiöstä saadaan kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103.) Henkilökunnan kanssa käyty keskustelu äänitettiin ja sen jälkeen litteroitiin. Litterointi aloitettiin hyvin nopeasti haastattelun jälkeen, jolloin tilanne oli vielä tuoreessa muistissa. Litteroinnin avulla tutkimuksen aineistoon päästään tutustumaan ja sen avulla aineisto muuttuu helpommin ymmärrettävään muotoon (Ruusuvoori, Nikander & Hyvärinen 2010, 13). Litteroinnin helpottamiseksi koimme, että haastattelutilanteessa on hyvä olla enintään kolme haastateltavaa samanaikaisesti. Tämän avulla nauhoitteiden kuunteleminen ja teemojen erittely helpottuivat. Tämä myös vapautti keskustelua siten, että jokaisella haastateltavalla oli aikaa tuoda oma äänensä kuuluviin. Päällekkäin puhumisilta vältyttiin, kun haastateltavia oli tilanteessa vähemmän samanaikaisesti.

Haastattelun puhtaaksi kirjoittaminen eli litterointi voidaan toteuttaa kirjoittamalla tekstiksi koko aineisto tai teema-alueittain. Litteroinnin tarkkuudelle

ei ole yksiselitteisiä ohjeita vaan tutkimustehtävä ja tutkimusote määrittävät, kuinka tarkkaan litterointiin on ryhdyttävä. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 138–139). Litteroimme haastattelumme teema-alueittain ilman, että eritelimme haastateltavia. Tutkimuksemme kannalta ei ole olennaista eritellä haastateltavia ja tätä kautta henkilöiden anonyymiyttä säilyy. Litteroitua tekstiä syntyi yhteensä kahdeksan sivua. Aloitimme teemoittelun kolmen teema-alueemme mukaan, jotka muodostuivat haastattelussa esittämämme kysymysten mukaan. (Kuvio 1) Haastattelussa muodostuneet teemat olivat osallisuuden määritelmä, osallisuuden toteuttaminen sekä Ilo kasvaa liikkuen – ohjelma. Litteroinnissa muodostuivat pienemmät teemat kasvattajan rooli, keinoja osallisuuden lisäämiseksi, toimintatapojen muutos sekä lapsen osallisuus lapsen näkökulmasta. Pienemmiksi teemoiksi muodostuivat myös liikkumisen merkitys lapselle sekä muutoksia toimintatavoissa. Litteroinnissa edellä mainituista pienemmistä teemoista nousi kaksi suurempaa teema-aluetta, jotka olivat kokemus osallisuudesta Villa Piiparin päiväkodissa ja Ilo kasvaa liikkuen – ohjelma. Teemoista muodostui yhdistävänä tekijänä osallivampi toimintakulttuuri. Litteroinnissa nousseet teemat toimivat haastattelun analyysin otsikkoina. Teemoittelussa on kyse aineiston pilkkomisesta ja ryhmittelystä erilaisten aihepiirien mukaan. Teemahaastattelu helpottaa pilkkomista, koska haastattelussa esiintyneet teemat muodostavat itsessään jäsenyyksen aineistoon. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.)

KUVIO 1. Kuvaus teemoittelusta

7 HAASTATTELU JA TULOKSET

7.1 Kokemus osallisuudesta Villa Piiparin päiväkodissa

Mutta siis yleisesti ottaen nyt se osallisuus, miten käsitetään ja mitä merkitsee niin tietenkä sitä, että lapsi tulee kuulluksi ja nähdyksi, että ajatukset otetaan huomioon. Sitä että kuulutaan samaan ryhmään ja tehään yhdessä, niinkun varmaan se on se pääpointti.

Haastattelussa nousi esiin se, kuinka osallisuus on ollut osana varhaiskasvatuksen toimintaa ja pedagogiikkaa jo 1990-luvulta saakka. Uuden varhaiskasvatussuunnitelman myötä osallisuus on nyt ensimmäistä kertaa kirjattuna, jolloin se virallisesti määrittää toimintaa ja toiminnan suunnittelua. Pohjana lapsen osallisuudelle on Unicefin lastenoikeudet. Osallisuuden kulttuuriin on pyritty Villa Piiparissa jo ennen uutta varhaiskasvatussuunnitelmaa. Haastattelussa lastentarhanopettajat toivat esiin, että heidän toimintansa ei tule täysin muuttumaan, vaan vanhat toimintatavat katsotaan läpi ja punnitaan ovatko ne uuden varhaiskasvatussuunnitelman mukaisia sekä miten toiminnassa tulee entistä enemmän näkymään lasten osallistaminen.

No osallisuus kyl käsitetään silleen, että ne on tota se on lapsen oikeus tulla aidosti kuulluksi omassa arjessa ja arkipäivässä, siihen liittyvis asioissa ja askareissa. Ja silleen me täällä Villa Piiparissa se mun mielestä ymmärretään.

Haastattelussa lastentarhanopettajat kertoivat osallisuuden näkyvän käytännössä päiväkodin toiminnassa monella tavalla ja olevan läsnä arjen askareissa. Yhtenä tärkeänä osallisuuden tekijänä Villa Piiparin lastentarhanopettajat kokivat aikuisen aidon läsnäolon. Läsnä oleva aikuinen on herkkänä lapsen ideoille, hän oppii tuntemaan lapset yksilöllisesti sekä tunnistamaan ryhmän jäsenien erilaisia temperamentteja. Ideoille herkästi reagoiva aikuinen pystyy lennosta muuttamaan toimintaa osallistavammaksi. Esimerkiksi lapselta tullutta ideaa voidaan jalostaa koko ryhmälle sopivaksi toiminnaksi tai lapset voivat jalostaa aikuiselta tullutta ideaa mielekkäämmäksi itselleen.

7.1.1 Kasvattajan rooli

Et mun mielest just se niinku näkyy et tavallaa et me arvostetaan sitä lasta ja sitä lapsuutta et tavallaan ne ei oo vaa sellanen massa, ryhmä vaan siin on niinku, siel on niinku joukko yksilöitä ja kaikkien kanssa on vähän eri jutut. Sä tiedät et tänkaa mä meen tällä sävyllä ja tonkaa niinku toi tulee tolla sävyllä ja mä vastaan siihen näin ja sit se on sitä tavallaa semmosta jotenki väreilyä ja sitä semmosta tuntosarvena olemista koko ajan siin arjessa.

Haastattelussa Villa Piiparin lastentarhanopettajat määrittelivät kasvattajan roolin tärkeimmiksi kulmakiviksi läsnäolon, havainnoinnin herkkyyden, lapsen kuuntelemisen sekä kannustamisen ja aikuisen innostumisen.

Kaikki haastateltavat nostivat arjessa tapahtuvan läsnäolon tärkeimmäksi tavaksi lisätä osallisuutta. Läsnä oleva aikuinen havainnoi herkemmin lasta ja lapsiryhmää arjen kiireessä. Havainnoidessaan lasta varhaiskasvattajan tulee olla herkkänä ja huomioida jokaisen lapsen ainutlaatuisuus. Lapsesta voi helposti havainnoinnin avulla lukea, että pitääkö hän toiminnasta vai ei. Havainnoidessa tulee myös ottaa huomioon, että jokainen lapsi on yksilö ja toimintatavat ovat erilaisia.

Aikuisen tehtävä on poimia se lapsen mielipide tai se vaikuttaminen, olla niinku herkillään kuuntelemaan sitä aloitetta. Se on se suurin haaste lapsiryhmässä huomata ne aloitteet. Useimmiten lapselle tulee mieleen asioita, joita hän ei saa heti ilmaistua ja sitä täytyy auttaa ja onkia esiin. Ja jokaisella on tietenkin tarve tulla kuulluksi.

Haastattelussa tuotiin esille varhaiskasvattajan aito kuunteleminen. Lapsen osallisuutta lisätään kuuntelemalla lapsen ideoita, jalostamalla nämä ideat pedagogisella otteella ja toteuttamalla nämä ideat. Myös tarkkailu nostettiin esille varsinkin pienten lasten kohdalla, kenellä ei vielä puhetta löydy paria sanaa enempää. Yksi lastentarhanopettajista nosti haastattelussa esille lapsen kaikkinaisen olemisen lukemisen sekä lapsen tuntemisen.

Ainaki meiän ryhmässä toiminu hyvin tämmönen innostaminen et me ollaan hyvin herkkiä innostumaan itse ja se tarttuu aika kyllä satavarmasti lapsiin. Sil omal innostuneisuudella saa lapsenki innostumaan, jos sä ite näytät silt et

tehään vaa nyt ku mä oon täällä töissä ja on pakko ni ei se, se menee siihen sitte.

Kasvattajan tulee myös itse innostua toiminnasta, koska tämän avulla myös lapset innostuvat tavallisista ja pienistäkin asioista. Aikuisen oma innostuminen ja heittäytyminen voi saada tavallisen hippaleikin tai retken tuttuun paikkaan tuntumaan jännittävältä ja mielenkiintoiselta.

7.1.2 Keinoja osallisuuden lisäämiseksi

Haastattelussa tuotiin esille yhtenä osallisuuden lisäämisen keinona lastenkokoukset. Niitä voidaan toteuttaa joko pienryhmässä tai koko ryhmän kesken. Lastenkokouksissa käsitellään lasten arkeen liittyviä arkisia aiheita, kuten tulevia tapahtumia ja toimintaa sekä päiväkodin sääntöjä. Lastenkokoukset voivat toteutua arjessa joko suunnitellusti tai suunnittelematta. Lastenkokouksissa kaikki lapset saavat äänensä kuuluviin ja jokainen yksilö pääsee vaikuttamaan. Kokouksissa varhaiskasvattajan rooli on kirjata ylös lasten toiveet, ideat sekä muut esille tulevat asiat. Usein ylös kirjattavat asiat laitetaan näkyville, jolloin lapsille konkretisoituu heidän mielipiteiden, toiveiden ja ideoiden huomioiminen.

Toisena osallisuuden keinona haastattelussa nousi esille äänestäminen. Villa Piiparissa on otettu uutena tapana tänä syksynä käyttöön demokraattinen äänestys. Lapset voivat esimerkiksi äänestää kahden kirjan välillä ja eniten ääniä saanut kirja otetaan luettavaksi nukkarisiin. Tämäkin on keino jonka avulla lapset saavat kokemuksen osallisuudesta, mielipiteensä kuuluviin ja huomaavat kuinka äänestäminen vaikuttaa heihin.

Haastattelussa ilmeni myös palautteen kysymisen tärkeys. Palautetta on mahdollisuus kerätä esimerkiksi erivärisiä legopalikoita käyttäen. Yksi haastateltavista nosti esiin, että on tärkeää kysyä lapselta palautetta laajemminkin kuin vain oliko toiminta kivaa vai ei. Asia koetaan usein haastavaksi, mutta sen koetaan olevan kuitenkin mahdollista. Tällainen palautteen kerääminen onnistuu jo pieneltäkin lapselta, joka ei vielä voi tuottaa puhetta. Haastattelussa nousikin esiin juuri lapselta kysyttävän palautteen

tärkeys. Usein palautetta tulee kysytyä vanhemmilta, nyt on tarkoitus lisätä palautteen kuulemista lapselta.

Palautteen keräämisessä sekä äänestämässä painotettiin ikätasojen päätösten tekeminen. Haastateltavat korostivat, että päätettävien asioiden tulee olla sen tasoisia, että ne ovat lapselle ikätasoisesti mahdollisia. Lasten mielipiteitä kysytään monessa kohtaa, kuten päätettäessä mitä leikkiä lapsi haluaa leikkihetkessä leikkiä.

Haastateltavat korostivat, että lapsilta kysyttävät kysymykset tulee olla lapsen ikätasoon suhteutettuja, koska aikuisella on aina kuitenkin pedagoginen vastuu tilanteessa. Esimerkiksi tästä haastattelussa nousi pukeutumiseen liittyvät kysymykset. Lapsi ei voi valita, että menee pakkasella ulos ilman pipoa, mutta lapsen voi antaa valita kahdesta vaihtoehdosta kumman pipon hän haluaa ulos laittaa. Tällöin lapsi on saanut olla osallisena valintaan, mutta kasvattaja on pitänyt tilanteessa vastuun siitä, että lapsi ei mene ulos liian kevyessä varustuksessa.

Haastateltavat myös tähdensivät, että on tärkeää esittää lapsille vain kysymyksiä, joihin he voivat oikeasti vaikuttaa. Esimerkiksi tästä haastattelussa annettiin ruokaan liittyvät kysymykset, kuten mitä tänään syödään. Lapsi voi kokea liiallisen kyselyn ja vastuuttamisen pelottavana tai stressaavana. Aikuisella on pedagogisen vastuun myötä rooli toimia lapselle turvallisena aikuisena, joka tietää asioista joista lapsen ei vielä tulekaan tietää. Ruokailutilanteissa lapsi voi itse päättää ruuan määrästä, esimerkiksi syökö paljon vai vähän.

Haasteeksi osallisuuden toteutumiselle haastateltavat kokivat sen, kuinka voidaan varmistua siitä, että jokaisen lapsen mielipide sekä ajatukset tulevat kuulluksi ja kuinka nostetaan esille kaikkien lapsien vaikutusmahdollisuudet. Yhdeksi ongelmaksi koettiin erilaiset kielelliset vaikeudet, kuten kielen kehitykseen liittyvät ongelmat tai monikulttuurisuuteen liittyvät pulmat. Kun yhteistä kieltä ei ole, täytyy keksiä toisenlaisia kommunikointikeinoja. Villa Piiparin lastentarhanopettajat nostivat apukeinoiksi kuvien käy-

tön, pikapiirtämisen ja yksinkertaisten vaihtoehtojen antamisen. Haastateltavat olivat kokeneet, että kaikki lapset pääsevät samanlailla vaikuttamaan päätöksiin, mutta varmuutta siihen mitä lapsi oikeasti haluaisi tai tykkäisi tehdä ei voida saada ilman yhteistä kieltä.

Kyl niit tulee enemmän ja enemmän tulevaisuudessa olemaan jotka tarvii ne kuvat ja systeemit siihen avuks. Et tavallaan se sanavarasto on hyvin paljo suppeempi, käsitteiden hallinta on hyvin paljon suppeempaa, vuorovaikutustaidot on hyvin paljon suppeempaa.

Myös pienten lasten kohdalla, joilla kielellinen kehitys ei ole vielä puheen tasolla on käytössä kuvat ja vaihtoehtojen antaminen. Pienen lapsen kohdalla haastateltavat alleviivasivat lapsen tuntemisen tärkeyttä. Pienikin lapsi osaa ilmaista mielenkiinnonkohteitaan sekä mieltymyksiään. Aikuisen herkkyys tunnistaa näitä ilmaisuja ja havainnoida lasta nousi erittäin tärkeäksi juuri pienten lasten kanssa toimiville lastentarhanopettajille. Myös lapset, jotka eivät kotona kuule puhetta tarvitsevat apukeinoja arjessa selviytymiseen ja mielipiteen ilmaisuun

7.1.3 Toimintatapojen muutos

Lähetään siitä semmosesta ylhäältä alaspäin valuvasta opetuksesta ja näkökulmasta silleen pois, et se lapsi on enemmän siinä niinku aktiivisena mukana, sielt tulee joku juttu, että sillee mä ainaki ite koen vähän helpottaa sillee omaa juttua tavallaan siit saa viel enemmän semmost lapsennäköistä siit puuhasta.

Haastateltavat toivat esille kasvattajan omien toimintatapojen muutoksen uuden varhaiskasvatussuunnitelman myötä. Lisätäkseen lapsen osallisuutta tulee varhaiskasvattajan mennä oman mukavuusalueensa ulkopuolelle, mukauduttava tilanteeseen ja päästettävä irti vanhoista ajatusmalleista. Usein toimintatapojen muutos vaatii kasvattajalta heittäytymistä ja rohkeutta. Vanha ajatusmalli varhaiskasvatuksen pedagogisuudesta on ollut enemmän kasvattajälhtöistä, vaikka osallisuuden toimintakulttuuri on ollutkin toiminnassa mukana. Näkökulma muuttuu, kun toimintaa ohjataan koko ajan enemmän lapsilähtöisempään suuntaan.

7.1.4 Lapsen osallisuus lapsen näkökulmasta

Miten me koetaan tää osallisuus. Lapset kokee osallisuuden silloin ku ne tekee yhdessä, me teemme yhdessä jotain ja helposti aikuiset aattelee länsimaalaisesti yksilökeskeisesti, että miten mä osallistun, miten mä vaikutan. Mut lapsi ajattelee sen niin tutkimusten mukaan et miten me ollaan yhdessä me ja miten me tehdään yhdessä tää juttu. Sillon ne kokee et on osallisia.

Haastattelussa nousi esiin lapsen kokemus osallisuudesta ja pohdintaa siitä mikä on riittävää osallisuutta. Kaikki lastentarhanopettajat toivat esiin yhteisön ja yhteisöön kuulumisen tärkeäksi osaksi lapsen kokemaa osallisuutta. Ryhmässä toimiminen ja "me hengen" luominen nousi haastattelussa esiin kaikilta haastateltavilta. Vaikka lapselta kysyisi jokaiseen asiaan mielipidettä, ei hän välttämättä päivän päätteeksi kokisi olleensa osallinen toiminnassa.

7.2 Ilo kasvaa liikkuen – ohjelma

Liikkuminen on sellaista, mitä jokainen meistä voi, vaikka tässä tehä, et hei mä nousenkin nyt välis ylös koska must tuntuu, että mun selkä pamahtaa, jos mä koko ajan vaan istun ja siis semmosii arjen valintoja.

Haastattelussa lastentarhanopettajat kuvasivat Ilo kasvaa liikkuen – ohjelman tuoneen uusia toimintamalleja vanhoille tavoille ja uusia ajatusmalleja. Liikkumista pyritään toteuttamaan arjessa monipuolisesti niin suunnitellussa toiminnassa kuin siirtymätilanteissakin. Aluksi ohjelma oli herättänyt ajatuksia siitä, kuinka liikuntaa saadaan mahdutettua lisää päiväkodin arkeen. Asian tiimoilta on pidetty Villa Piiparissa paljon palavereita, joissa on ideoitu ja kehitetty yhdessä toimintaa liikkuvampaan suuntaan. Lastentarhanopettajat korostivat, että pieniin asioihin keskittymällä voidaan muuttaa arkea liikkuvammaksi. Keskeisenä ajatusmallina on, että lapset keksivät liikuntaa aikuisen pienellä ohjauksella.

Haastattelussa haastateltava nosti esille esimerkiksi maalaamistuokiossa eri tasojen hyödyntämisen, jolloin tuolit siirrettiin syrjään ja lapset pääsivät maalaamaan seisten. Toinen haastateltava oli huomionnut siirtymätilanteet

ja ehdottanut, että ulos lähtiessä portaat mentiinkin alas kävelemisen sijaan pomppien. Kolmas kasvattaja kertoi tilanteesta, jossa lasten innostuttua kiipeilemään pöytien ali ja yli, aikuinen oivalsi kieltämisen sijaan kehittellä lasten toiminnasta leikin, jonka ympärille aikuinen ja lapset yhdessä loivat tarinan krokotiileista.

7.2.1 Liikkumisen merkitys lapselle

Haastattelussa lastentarhanopettajat kertoivat, että Ilo kasvaa liikkuen – ohjelma on lisännyt myös lasten osallisuutta ja laaja-alaista oppimista. Lapset ovat päässeet entistä enemmän osallistumaan liikunnan ja liikkumisen ideointiin ja toteutukseen. Lasten osallisuuden kokemusta on lisännyt yhdessä tekeminen ja toteuttaminen. Haastattelussa nostettiin esimerkiksi, kuinka lapset ovat innostuneet, kun jokainen on päässyt vuorollaan näyttämään jonkun liikkeen tai tempun ja muut toistavat perässä.

Jumppahetki on muutakin kuin liikkumista tai liikkuminen yleensä siinä on niin paljon, siinä on ne vuorovaikutustaidot, ajattelun kehittyminen, itsestä ja tavaroista huolehtiminen ihan niinku siis. Parhaiten esimerkis muistiin ja aivojen toimintaan vaikuttaa liikkuminen.

Liikkuminen lisää lasten laaja-alaista oppimista ja haastattelussa lueteltiin, kuinka liikkumisen lomassa lapsi oppii samalla esimerkiksi vuorovaikutustaitoja sekä kognitiivisiataitoja. Lastentarhanopettajat kertoivat, kuinka myös mediakasvatusta on yhdistetty liikkumiseen. Lasten ideoimia liikuntahetkiä kuvataan tabletille ja lapsi pääsee näkemään videolta esityksensä. Haastattelussa tuotiin esille, kuinka lapset ovat innostuneina katsoneet videoita ja tätä kautta kokeneet myös onnistumisen tunnetta. Päivän päätteeksi lapset ovat halunneet näyttää videoita vanhemmilleen. Päiväkodissa on koettu myös tärkeäksi, että liikuntavälineet ovat aina lasten saatavilla, jotta lapsilla on mahdollisuus monipuoliseen liikkumiseen.

Ja sitte myös se semmoinen, että on ne niinku ne välineet siellä saatavilla. Ettei ne oo jossai kaapissa ja hyllyssä kaukana et sit ne pitää erikseen pyytää. Ja ku ei lapsest sit välttämättä muista, että semmosia on olemassa mut, että ne on niinku näkyvillä. Niin sitten tulee mieleen, että ai niin että totaki vois nyt tehdä.

Ilo kasvaa liikkuen – ohjelma korostaa liikkumisen lisäksi rauhoittumisen ja rentoutumisen taitojen tärkeyttä. Tämän haastateltavat kokivat erittäin tärkeäksi osaksi ohjelmaa. Haastattelussa tuli esille, kuinka näiden taitojen omaksuminen on huolestuttavan monelle lapselle nykypäivänä hyvin haastavaa.

Ilo kasvaa liikkuen hankkeessa tai ylipäänsä liikkumisessa ei oo kyse siitä, et pompitaan koko ajan vaan siin on myös se itsensä rauhoittamisen taito ja se rentoutumisen taito mikä on ihan yhtä tärkeä oppia et sä pystyt keskittymään johonkin ja olemaan paikoillaan ja sul on mahdollisuus hallita omaa kroppaa myös niin. Sen mä koen, että on monella haasteena tänä päivänä.

7.2.2 Muutoksia toimintatavoissa

Lastentarhanopettajat toivat esille, että kieltämistä on pyritty vähentämään, jotta lasten mahdollisuus liikkumisen toteuttamiseen olisi monipuolista. Varhaiskasvattajalla on kuitenkin aina pedagoginen vastuu ja haastattelussa tuotiin esille, että lasten kanssa käydään läpi ja perustellaan milloin ja millaisissa hetkissä mikäkin toiminta on sallittua ja turvallista. Sisätiloissa lapsille kerrotaan milloin saa liikkua vapaasti ja milloin on rauhoittumisen hetki. Ulkoilussa taas lapset saavat hyvinkin vapaasti liikkua ja Villa Piiparissa onkin vain kaksi sääntöä ulkoiluun "aidan yli ei saa kiivetä eikä ketään saa lyödä."

Villa Piiparin päiväkodissa on otettu Ilo kasvaa liikkuen – ohjelma hyvin monipuolisesti arkeen mukaan, mutta uusien toimintamallien omaksuminen on vaatinut myös jokaiselta kasvattajalta omien ajatusmallien tarkastelusta ja uusien tapojen omaksumista. Kasvattajan tehtävä on aktiivisesti pohtia millä tavoin lasten liikkumista ja liikunnasta innostumista saataisiin lisättyä. Lisäksi on huomioitava, ettei kasvattaja itse ole ainoastaan toiminnan ohjaaja vaan antaa myös lapsille mahdollisuuden ideointiin, ohjaukseen ja toteutukseen.

7.3 Tulosten analysointi

Haastattelussa nousi esiin paljon samoja teemoja, kuin mitä olimme löytäneet opinnäytetyön teoriapohjaa tehdessä. Osallisuuden käsitteessä painottui erityisesti yhdessä tekeminen, "me-hengen" luominen sekä havainnoinnin kautta lapsen äänen kuuleminen ja näin ollen osallisuuden vahvistaminen. Haastattelun perusteella koettiin, että toiminta on ollut hyvin lapsilähtöistä ja osallisuutta on pyritty vahvistamaan jo ennen uutta varhaiskasvatussuunnitelmaa. Päiväkodin toimintaa ei ole tarpeellista muuttaa, mutta osallisuutta voidaan lisätä kiinnittämällä huomiota pieniin asioihin ja rutiineiksi muodostuneisiin tapoihin sekä pohtia voisiko niitä uudistaa. Pienien muutoksien kautta lapsen osallisuutta on mahdollista vahvistaa arjen keskellä.

Suurimmaksi haasteeksi osallisuudelle ja lapsen äänen kuulumiselle nousi kielelliset vaikeudet joko kielen kehityksen haasteiden tai maahanmuuttaja taustan vuoksi, jolloin yhteistä kieltä ei ole. Päiväkodilla oli käytössään jo monia tunnettuja keinoja kuten kuvat, pikapiirtäminen ja yksinkertaisten vaihtoehtojen antaminen. Karlssonin (2014, 111–112) mukaan sadutusta voidaan tehdä, vaikka lapsella ja kasvattajalla ei olisi yhteistä kieltä. Alussa tulkki voi toimia välissä apuna, mutta usein lapsi huomaa tulevansa hyvin ymmärretyksi, vaikka hänen sanavarastonsa ei olisikaan kovin laaja. Sadutus voikin olla myös keino tutustua toisiin kulttuureihin ja auttaa lapsia ymmärtämään erilaisia kulttuureita sekä arvostamaan niitä. Usein maahanmuuttaja taustaiset lapset kertovat lähtömaastaan ja elämästään siellä tai vanhemmiltaan kuulemiaan tarinoita sieltä. Toiset lapset usein kiinnostuvat vieraista kulttuureista, muista maista ja niiden luonnosta, ihmisistä ja tavoista. Näin lasten välinen ymmärrys lisääntyy. Sadutuksen avulla kasvattaja saa tietoa maahanmuuttaja taustaisen lapsen tiedoista, taidoista ja tuntemuksista. Ryhmässä tehtävä sadutus voisikin olla Villa Piiparissa oiva keino huomioida kielen kehityksen haasteet sekä maahanmuuttaja taustaiset lapset. Säännöllinen saduttaminen kehittää lapsen kognitiivisia taitoja, sillä siinä täytyy sekä tuottaa puhetta, että kuunnella, muistaa ja ymmärtää

jo aikaisemmin kerrottua. Lisäksi ryhmässä tehtävä toiminta luo yhteisöllisyyden tunnetta, joten se voisi auttaa maahanmuuttaja taustaisia lapsia integroitumaan ryhmään helpommin.

Lapsikeskeisyys toiminnan suunnittelun pohjana nähtiin osaltaan myös haasteeksi ja jopa vaaran paikaksi varhaiskasvatuksessa. Haastattelussa nousi esiin uuden varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tulkinnanvaraisuus. Missä kohtaa menee raja, mitä lapsi saa päättää? Ajautuuko varhaiskasvatus toimintaan, jossa lapsi päättää mitä tehdään ja aikuinen vain seuraa vierestä? Toiminnan pedagogisuus unohtuu, jos lapsi päättää kaikesta toiminnasta. Varhaiskasvatuksessa aikuisen tulee aina kantaa vastuu toiminnan pedagogisuudesta, vaikka toiminnan lähtökohtana olisikin lapsilähtöisyys. Lapsi voi olla osana toiminnan suunnittelua, mutta ei vastuussa siitä. Katajan (2014, 72) mukaan lasten ideointi ja aloitteiden tekeminen ovat kuitenkin ehtymätöntä ja jatkuvaa, joten lasten kanssa yhteisen ideoinnin kautta toiminnassa yhdistyy lapselle ominaiset tavat toimia, erilaiset orientaatiot ja elämän suuret pohdinnat.

Kuten haastattelussa nousi esille, lapsilähtöisyydestä on puhuttu varhaiskasvatuksessa jo vuosia, mutta silti kasvattajien on edelleen haasteellista antaa lapsille tilaa ja mahdollisuutta vaikuttaa arjen toiminnan suunnitteluun, toteutukseen sekä arviointiin. Aikuiskeskeisessä suunnittelussa toiminnan ideointi on yksinomaan pedagogista ja suunnittelu tapahtuu niinä hetkinä, kun lapset eivät ole paikalla. Aikuiskeskeisessä suunnittelussa toimintaan liittyy selkeitä kasvattajista lähteviä tavoitteita ja odotuksia, joiden mukaisesti lasten toiminta etenee. Onkin syytä pohtia, onko tällainen suunnittelu lasten kannalta tarpeellista? Lasten osallisuuden mahdollistamiseksi kasvattajilta vaaditaan nyt uutta asennoitumista sekä lisää kuuntelevia ja vastavuoroisia menetelmiä. Arjen liiasta ohjelmoinnista on hyvä pyrkiä pois, jotta sponttaanille toiminnalle ja lasten aloitteiden tarttumiseen jää aikaa. Tiukoista ennalta määräytyistä viikko-ohjelmista luopuminen luo arkeen myös kiireettömyyttä ja työrauhaa. (Kataja 2014, 58–59, 62.)

Ilo kasvaa liikkuen – ohjelma on tarjonnut päiväkodille paljon materiaalia, jonka avulla liikuntaan voidaan toteuttaa arjen eri tilanteissa. Oli ilo huomata, kuinka avoimella asenteella Villa Piiparissa liikunnan liittämiseen arkiin toimintoihin suhtaudutaan. Asian tiimoilta on haastattelun perusteella kiinnitetty jo paljon huomiota, liikuntaa on ujutettu arjen askareiden kuten siirtymätilanteiden joukkoon sekä liikuntavälineitä on lasten saatavilla. Kasvattajat toivat kuitenkin esiin, että liikkumista voidaan aina lisätä ja se on vain kasvattajan omasta asenteesta kiinni. Sääntöjä vähentämällä ollaan päästy siihen, että lapset oma-aloitteisesti keksivät erilaisia tapoja käyttää liikuntavälineitä sekä liikkua päivän aikana.

Liikunnan merkityksestä kirjoittaessa ja liikunnan vaikutuksiin perehtyessä nousi esiin oivallus liikunnan ja liikkumisen välisestä merkityserosta. Liikunta herättää ajatuksen ohjatusta liikuntahetkestä joka vaatii suunnittelua ja järjestelyä. Liikkuminen puolestaan on toimintaa mitä voidaan lisätä mihin vain arkiseen toimintaan, jota normaalisti suoritetaan paikallaan esimerkiksi istuen. Haastattelussa nousi tästä esimerkiksi maalaaminen seisten istumisen sijaan.

8 KOHTI OSALLISTAVAMPAA VARHAISKASVATUSTA

8.1 Toimintamalleja

Tässä kappaleessa tuomme teoria- ja tutkimustiedon kautta esiin osallistamista tukevia toimintamalleja. Osa malleista on perustoimiin liittyviä pieniä keinoja, joilla arjesta saadaan lasta osallistavampaa. Arjen osallisuuden lisäksi tuomme esiin erilaisia oppimis- ja ajatusmalleja, joiden avulla on mahdollista muovata toimintaa lapsilähtöisemmäksi sekä uuden varhaiskasvatussuunnitelman mukaiseksi. Esitellyissä oppimismalleissa lapsi nähdään aktiivisena oppijana, kuten uudessa varhaiskasvatussuunnitelmassa painotetaan. Teimme teorianäyttöön pohjautuen ja haastattelua hyödyntäen toimintamalleja Villa Piiparille, joissa yhdistyy erilaisia osallistavia toimintatapoja. Kutsumme näitä opinnäytetyössämme yhdistelmämalliksi. Haastattelun kautta saimme tietoa Villa Piiparissa jo käytössä olevista osallistavista toimintavoista. Tätä kautta pystyimme tuomaan esille ideoita erilaisista osallistavista toimintatavoista, jotka voisivat toimia Villa Piiparin päiväkodissa. Teoriatiedon avulla pystymme perustelemaan jo käytössä olevien toimintatapojen toimivuutta.

8.1.1 Toiminnan suunnittelu

Useat päiväkodit noudattavat samanlaista kaavaa suunniteltaessa toimintaa ja seuraavan viikon toimintaa suunnitellaan aina etukäteen pysyvän viikko-ohjelman mukaan. Aikataulutusta aiheuttaa kiirettä toiminnasta toiseen sekä sitä, että lapsien ideoita ei keretä kuuntelemaan. Kiinteästä viikko-ohjelmasta luopuminen antaa lapsille mahdollisuuden vaikuttaa siihen, että mitä päivän aikana tehdään ja sillä lisätään osallisuutta. (Ruokojärvi & Luukkonen 2011, 45–46, 49.) Luopuminen aikuisjohtoisesta toiminnasta voi olla aluksi lapsille hieman hankalaa sekä hämmentävää, mutta lapset oppivat nopeasti uusia käytänteitä arjessa ja lähtevät ideoimaan toimintaa.

8.1.2 Nukkuminen ja leppäminen

Riittävä uni ja lepo edistävät lapsen kasvua, oppimista ja keskittymistä. Unen aikana myös hermosto ja aivot palautuvat rasituksesta. Jokaisen lapsen unirytmii ja levontarve ovat hyvin yksilöllisiä. Vaikka lapsi ei enää nukkuisi varsinaisia päiväunia, on riittävästä levosta huolehdittava. Lasten kanssa on hyvä keskustella levon merkityksestä ja lepohetkiä voidaan suunnitella myös yhdessä lasten kanssa. Lapset voivat itse valita sellaisen sadun tai musiikin lepohehkelle, joka auttaa heitä rauhoittumaan ja rentoutumaan. Lapsia voidaan myös ikätason mukaisesti osallistaa lepohehkessä opettelemalla hieromaan toinen toisiaan esimerkiksi nystyräpalloa tai isoja siveltimiä hyödyntäen. (Kettukangas & Härkönen 2014, 110.)

8.1.3 Ruokailu

Lapsen osallisuutta voidaan lisätä ruokailutilanteissa monin eri tavoin. Ruoka annostellaan lautaselle lapsen toiveita entistä tarkemmin kuuntelemalla. Ruuan määrä sekä se, kuinka ruoka asetelleen lautaselle voi ratkaisevasti madaltaa kynnyistä ruuan maisteluun. (Hintsala 2011, 76.) Varhaiskasvatuksessa lapselle järjestetään ravitsemustarpeet täyttävä terveellinen sekä tarpeellinen ravinto ja ruokailun tulee olla tarkoituksenmukaisesti järjestettyä sekä ohjattua (Varhaiskasvatuslaki 580/2015, 2 b§). Varhaiskasvattajan vastuulla on pitää huolta, että ruokailutilanteessa lapset saavat tarvittavan ravinnon ja kannustaa heitä maistamaan uusia makuja. Ruokailutilanteet ovat erinomainen tilaisuus lisätä lapsen osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia arjen pienin teoin.

8.1.4 Pukeutuminen

Lapsilla on hyvinkin erilaisia mieltymyksiä koskien pukeutumis- ja riisuuntumistilanteita. Joillekin sopii käytävän varsi lokeroiden luona, mutta toiset kaipaavat hieman intiimimpää paikkaa. Lasten päätösvalta kasvaa, kun he saavat valita, että pukevatko tai riisuuntuvatko he lokeronsa luona vai leppohuoneessa mieltymyksensä mukaisesti. (Hintsala 2011, 76.) Tämän

avulla pukeutumis- ja riisuuntumistilanteet sujuvat jouhevasti ja lasten itseohjautuvuus kasvaa. Lapsi tuntee olonsa mukavaksi eikä riisuuntuminen aiheuta ylimääräistä mielipahaa. Kettukankaan & Härkösen (2014, 107) mukaan lasta olisi hyvä kannustaa ja ohjata auttamaan myös toisia lapsia pukeutumis tilanteissa. Lasten auttaessa toinen toistaan vahvistuu osallisuuden ja osaamisen tunne.

8.1.5 Ulkoilu

Ulkoilu tapahtuu pääsääntöisesti päiväkodin omalla pihalla. Pienryhmissä ulkoiltaessa voidaan sopia yhdessä lasten kanssa, että mihin ulkoilu kohdennettaisiin ja tätä kautta ympäristön tutkiminen sekä luonnonilmiöiden ihmettely lisääntyy. (Hintsala 2011, 77.) Lasten päästessä mukaan suunnittelemaan ulkoiluhetkiä heille konkretisoituu kuinka päätökset vaikuttavat heidän omaan toimintaan. Lasten mukaan ottaminen ulkoilua suunniteltaessa on oiva tapa lisätä lapsen osallisuutta päätöksiä tehdessä.

8.1.6 Pienryhmätoiminta

Monen päiväkodin toimintaan on otettu käyttöön pienryhmätoiminta, jossa ydinryhmä on jaettu pienempiin ryhmiin. Pienryhmätoiminta on kasvattajalle oiva paikka havainnoinnille, jolloin lastentarhanopettaja voi havainnoida lapsiryhmää ja yksittäistä lasta. Pienemmässä ryhmässä yksittäinen lapsi tulee paremmin näkyviin kuin suuressa ryhmässä toimiessa, jossa kasvattajalla ei ole niin paljon aikaa ja huomiota annettavana yksittäiselle lapselle. (Koivunen & Lehtinen 2016, 34.) Pienryhmätoiminta antaa näin mahdollisuuden lapsen kuulemiselle ja kohtaamiselle. Pienryhmässä myös hiljaisemmat sekä ujut lapset pääsevät esille ja uskaltavat rohkeammin osallistua toimintaan.

Pienryhmätoiminnan avulla vahvistetaan ja syvennetään aikuisten ja lasten välistä vuorovaikutusta sekä edistetään lasten osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Pienryhmä luo lapselle turvallisen ympäristön, jossa lapsen on helppo solmia suhteita, suunnitella omaa toimintaa sekä tehdä omia valin-

toja ja päätöksiä. Pienryhmätoiminnan suunnittelu ja tavoitteiden asettaminen lähtevät lapsista ja lapsiryhmästä. Jokainen pienryhmä muokkautuu omakseen lasten iän, sukupuolen, mielenkiinnon kohteiden, tuen tarpeiden ja muiden erityispiirteiden mukaan. Pedagogisesti kasvattajalta vaaditaan kykyä havainnoida lasten ja lapsiryhmän merkityksellisimpiä teemoja ja löytää niihin menetelmät. Esimerkiksi jos ryhmässä lasten välillä esiintyy paljon riitoja ja kiusaamista on kasvattajan tuettava ryhmäytymistä ja lasten ystävystymistä. (Järvinen & Mikkola 2015, 39–40.)

8.1.7 Vapaa oleskelu

Päiväkodin päivärytmissä on hyvä olla myös hetkiä, jolloin lapsilla on vapaus ja mahdollisuus valita tekemistä itselleen tai halutessaan olla tekemättä mitään. Päiväkodista olisi hyvä löytyä paikka, johon lapsi voi halutessaan vetäytyä yksin oleskelemaan, mietiskelemään, kuvittelemaan, katselemaan, tarkkailemaan tai vain nauttimaan hiljaisuudesta. Rauhallisessa tilassa lapsella on myös mahdollisuus pohtia ja suunnitella mihin seuraavaksi ryhtyy. Lapsen vapaassa oleskelussa syntyvä toiminta lähtee liikkeelle lapsen omista kiinnostuksen kohteista ja tarpeista. (Kettukangas & Härkönen 2014, 110–111.)

8.1.8 Sadutus

Sadutuksessa tarkoituksena on, että lapsi tai lapsiryhmä saa itse kertoa sadun itse päättämästään aiheesta. Sadutusta ohjaava aikuinen, eli saduttaja, vain ohjaa sadutuksen alkuun, kertoo että satu voi olla juuri sellainen kuin sadun kertoja itsen sen haluaa olevan sekä että hän kirjaa ylös kaiken juuri sellaisena kuin sadun kertoja sen kertoo. Lopuksi satu luetaan ja sadun kertoja voi tehdä muutoksia, jos niin haluaa. Tärkeintä on kuunteleminen ja aito läsnäolo juuri siinä hetkessä, lisäkysymyksiä kesken sadun kerronnan ei tehdä, mutta saduttaja voi ilmeillään ja eleillään osoittaa kuuntelevansa ja keskittyvänsä. (Karlsson 2014, 24.) Sadutuksessa lapsi on pääosassa tarinankertojana, jolloin hän kokee itsensä merkitykselliseksi ja osalliseksi. Lapsi kokee, että juuri hänen tai heidän tarina on

merkityksellinen koska aikuinen tarkasti kirjaa sen ylös. Lopuksi on vielä lapsen päätettävissä, julkaistaanko tarinassa tarinankertojan ikä ja nimi sekä tehdäänkö tarinaan vielä muutoksia.

Kaikki lapset eivät heti ensimmäisellä sadutus kerralla avaudu kertomaan pitkiä tarinoita. Osalle lapsista sadun kertominen voi tuntua haastavalta, kun on totuttu, että aikuinen on kirjoittanut sadun ja myös lukee sen. Saduttamiselle on tärkeää antaa aikaa ja sitä voidaan harjoitella, mutta ilman painostusta. Sadutuksen tullessa tutuksi lapselle, sitä saatetaan pyytää lapsen aloitteesta. Kun lapselta sponttaanisti tulee satu ja hän ilmaisee sen haluavansa kertoa, on tärkeää, että aikuinen kuuntelee sen siinä hetkessä. Eräässä helsinkiläiskoulussa järjestettiin säännöllisesti sadutus-tunti, jolloin yksi opettaja oli satupäivystäjä. Etukäteen oppilaat saivat varata päivystävälle opettajalle ajan ja mennä kertomaan oman satunsa. Sadutuksesta saatiin näin koko koulun yhteinen "juttu". (Karlsson 2014, 46.) Tällainen säännöllisyys voi auttaa ujojakin lapsia rohkaistumaan jossain vaiheessa kertomaan oman satunsa. Oman ajan varaaminen antaa lapselle vapauden kertoa sadun tai olla kertomatta, painostusta sadun kertomiseen ei ole.

Sadutuksen avulla on helppo tutustua ryhmän kesken, vaihtaa ajatuksia ja käydä vuoropuhelua. Ryhmässä satua voidaan kertoa esimerkiksi vuorotellen tai toinen ryhmä voi jatkaa toisen ryhmän aloittamaa tarinaa. Sadutus on keino yhdistää ryhmää, mutta myös oiva keino kasvattajalle sukeltaa lapsen maailmaan. Aikuinen astuu täysin pois ohjaajan roolistaan ja keskittyy vain kuuntelemiseen, jolloin lapsi saa johdattaa aikuisen hänen maailmaansa joka on aikuiselle uusi, mutta sadun kautta siitä tulee lapsen ja aikuisen yhteinen maailma. Sadutus luokin yhteisöllisyyttä myös lasten ja aikuisten välillä. Yhden lapsen sadutus useaan otteeseen auttaa kasvattajaa ymmärtämään mitä lapsi ajattelee ja mikä lasta mietityttää. Jonkin mieltä painavan asian kehittymistä voidaan sadutuksien alla seurata, kehittykö se parempaan vai huonompaan suuntaan. (Karlsson 2014, 64, 70, 74.)

8.1.9 Lasten kerronta

Lapsia kuulemalla kasvattajien on mahdollista saada käsitys lapsen sisäisestä maailmasta ja lasten kertomusten kautta välittyy jotakin siitä, mitä lapsi on kokenut. Kerronnassaan lapset jäsentävät kokemustaan päiväkodin arjesta ja samalla kasvattaja saa arvokasta tietoa lapsista itsestään. Kasvatustieteen tohtori Piia Roos on väitöskirjassaan tutkinut lasten kertomuksia päiväkotiarjesta lasten haastatteluiden ja piirrosten avulla. Väitöskirjassa piirtämistä käytettiin lasten kerronnan apuna. Ensin lasten kanssa yhdessä pohdittiin mitä he voisivat piirtää aiheesta *Minun päiväkotini*, jonka jälkeen lapset pääsivät piirtämään heille päiväkodissa merkityksellisenä näyttäytyviä asioita. Seuraavaksi toteutettiin *Kerro jotain päiväkodistasi* -haastattelu, jossa haastattelu aloitettiin jutustelulla lapsen kanssa lapsen piirrosta katselemalla. Lasten piirustukset toimivat siis haastattelutilanteessa lasten kerronnan virittäjinä. (Roos 2015, 17–18, 20, 62–64.)

8.1.10 Eheyttävä oppiminen varhaiskasvatuksessa

Eheyttävän oppimisen ja opetuksen keskeisinä menetelminä ovat tutkiva ja ongelmalähtöinen oppiminen erilaisten projekti- ja teematyöskentelyn avulla. Lapsen oppiminen, kasvu ja kehitys perustuvat eheyttävän oppimisen näkemyksen mukaan lapsen omille kokemuksille, tiedoille ja käsityksille. Opetustilanteissa lapsen huomion kiinnittyminen ja havainnoinnin kohde riippuvat juuri näistä tekijöistä. Aiempien kokemusten, tietojen ja käsitysten perusteella lapsi kerää ja oppii uutta tietoa. Eheyttävä opetustapa antaa mahdollisuuden tarkastella ja tutkia ilmiötä monesta eri näkökulmasta, jolloin mahdollistuu lapsen oppiminen juuri hänelle luontaisimmalla tavalla. Erilaiset projekti- ja teematyöskentelyt antavat hyvin lapsille mahdollisuuden osallistua oppimisen suunnitteluun, toteutukseen sekä arviointiin. Projekti- tai teematyö voi olla koko ryhmälle sama, mutta jokainen lapsi saa vaikuttaa omiin työskentelytapoihinsa ja työn etenemiseen. Eheyttävä opetus liittää aiemmin opittua tietoa ja uutta tietoa toisiinsa ja näin laajentaa sekä jäsentää lapsen tietoa, ymmärrystä ja maailmankuvaa. Oppimiskokonaisuudessa huomioidaan lasten kysymykset, mielenkiinnon

kohteen ja ominaiset tavat oppia, jolloin eheyttävä oppiminen on hyvinkin osallistavaa ja lapsilähtöistä opetustapa. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 100–101.)

8.1.11 Case Forest –pedagogiikka

Case forest -pedagogiikkaa on Suomessa kehittänyt Joensuun yliopiston professori Jorma Enkenberg yhdessä Suomen Metsäyhdistyksen ja METKA-työryhmän kanssa. Oppimisen pedagogiikka perustuu lähiympäristössä oppimiseen, ympäristötietouteen ja siinä painottuu lapsen oma havainnointi sekä aistien käyttö. Koko pedagogiikan taustalla on ajatus siitä, että itse opetus ja opettaminen ympäristöstä ja maailmasta ei ole tärkeää, vaan tärkeintä on oppia itse pohtimaan, miten asiat ovat, millainen maailma on tai millainen sen pitäisi olla sekä millaisena se nähdään tulevaisuudessa. Toiminta on projektilähtöistä työskentelyä, jolloin sen kesto vaihtelee monen tekijän vaikutuksen mukaan. Esimerkiksi jos ryhmästä nousee kiinnostus luonnon muutoksia kohtaan vuodenaikojen vaihtuessa, projekti voi kestää koko lukuvuoden syksystä aina kesään saakka. Case forest -pedagogiikassa lapsi nähdään aktiivisena toimijana ja näin ollen toteutuu myös lapsen osallisuus omaan oppimiseen. Oppimisen käynnistää usein jokin ajankohtainen lapsia askarruttava haastava ongelma. Keskeistä menetelmälle on juuri lapsista lähtenyt kysymys ja kiinnostus tutkittavaa asiaa kohtaan. Kasvattaja voi kuitenkin herätellä ryhmässä ajatuksia, joista tutkimuskysymys nousee esimerkiksi ajankohtaisia lehtiartikkeleita lukemalla, kuvia näyttämällä tai retkeilemällä lähiympäristöön. Tutkimuskysymyksen selkiytymisen jälkeen oppijat alkavat yhdessä ratkoa ongelmaa sekä rakentavat tietämystään tutkien, kokeillen ja havainnoiden. Oppijat ovat vuorovaikutussuhteessa toistensa kanssa, jolloin kokemukset ja uudet tutkimustiedot jaetaan yhdessä ja pohditaan yhdessä uutta suuntaa tutkimukselle. Projektin läpi kasvattaja voi dokumentoida eri vaiheita esimerkiksi kuvaamalla tai kirjoittamalla, jolloin projektin edetessä ja lopuksi voidaan käydä yhdessä koko projekti läpi ja konkreettisesti osoittaa lapsille, kuinka he toimivat osallisina projektin suunnitteluun ja toteutukseen alusta loppuun saakka. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 104–107.)

8.1.12 Yhteinen dokumentointi

Viikon aikana kerätään esimerkiksi valokuvia, videoita, lasten piirroksia tai retkiltä tuotuja esineitä, jota muistellaan yhdessä viikon lopussa. Näin muistellaan, mitä viikon aikana on tapahtunut ja lapset pääsevät mukaan arviointiin sekä jakamaan kokemuksia. Yhteisten kokemusten jakamisen kautta lapsi saa kokemuksen osallisuudesta ja sen myötä lapsi kokee yhteenkuuluvuutta ja tuntee tulevansa hyväksytyksi. (Kettunen 2017, 21.) Yhteisen dokumentoinnin kautta lapset pääsevät osallistumaan prosessiin sekä näkemään lopputuloksen. Valokuvista jää pysyvä muisto lapselle, joihin hän voi myöhemmin palata.

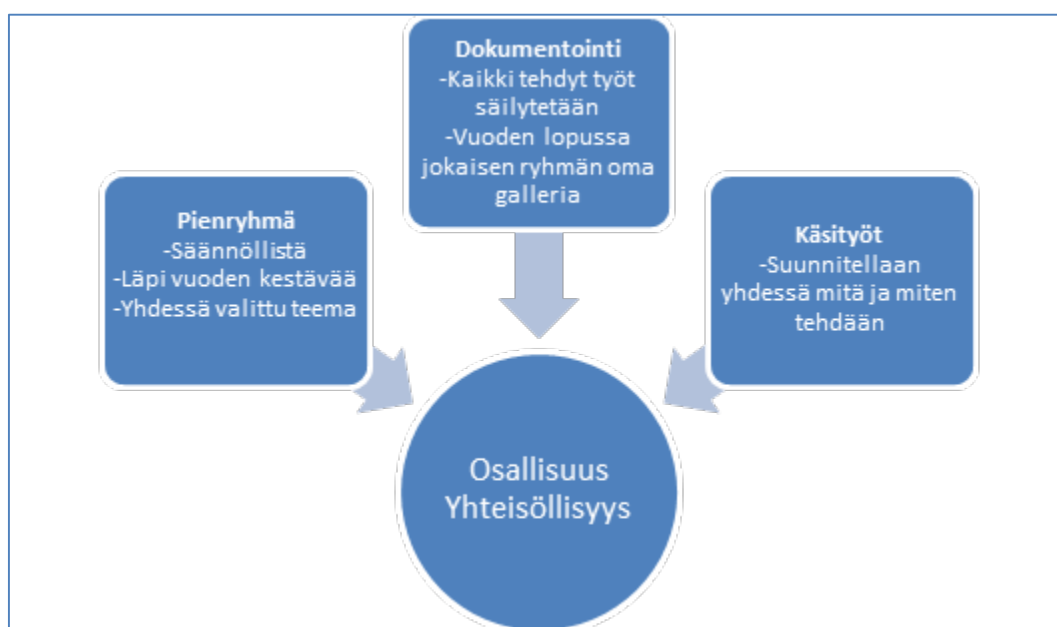
8.1.13 Käsityöt

Kun lasta havainnoi, huomaa miten hän nauttii käsiensä käyttämisestä sekä itse tekemisestä. Hän myös iloitsee kuvien ja taiteen katselemisesta. Lapsen luovassa ilmaisussa on haluttu luopua kopioinnista ja jäljentämisestä sekä aikuisen säännöistä ja normeista. Korostetaan lapsen omaa vapautta, mutta aikuisen tukemana. (Rusanen, Kuusela, Rintakorpi & Torkki 2014, 10.) Oppimisen ja onnistumisen kannalta tärkeää on ”minä osaan”-kokemuksen muodostuminen lapselle (Karppinen 2009, 56). Erilaiset käsityöt ovat oiva keino lisätä lapsen osallisuutta. Aikuisella voi olla alustava idea, jota jalostetaan lasten kanssa yhdessä ja mitä lapset pääsevät aidosti ideoimaan. Lapsi pääsee osallistumaan koko prosessiin ja kokee myös onnistumisen tunteita. Lopullisessa työssä näkyy selkeästi lapsen kädenjälki ja lapsi tuntee osallistuneensa teoksen suunnitteluun sekä toteuttamiseen.

8.2 Yhdistelmämalleja osallistavista toimintatavoista

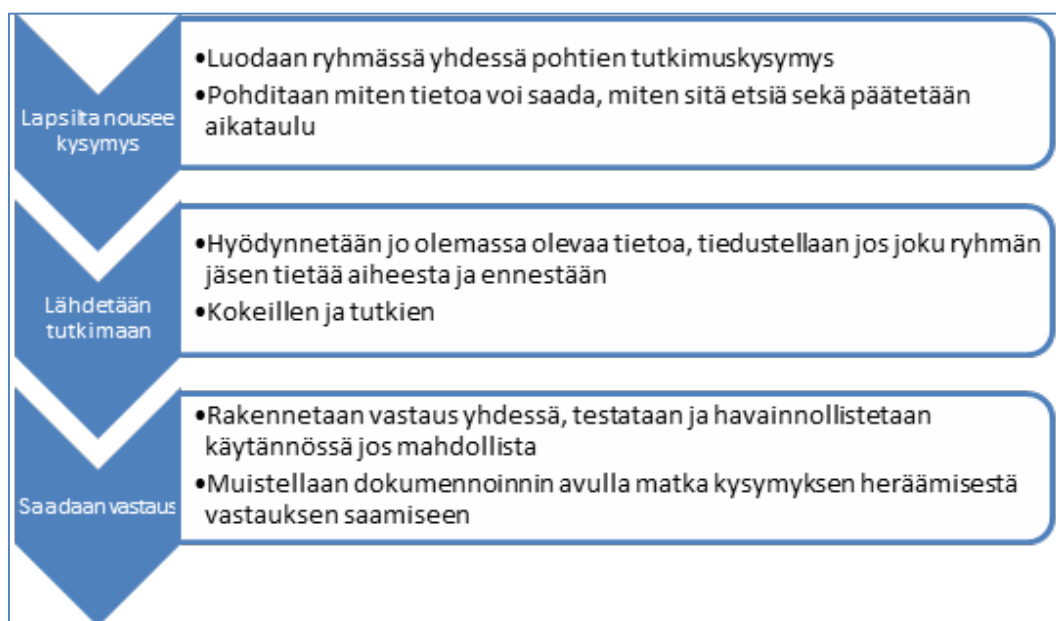
Teimme teorian tietoon ja haastattelua hyödyntäen valmiita toimintamalleja Villa Piiparin käytettäväksi. Tekemissämme neljässä toimintamallissa keskiössä on lapsen osallisuus ja ryhmässä toimiminen, oppiminen sekä innostuminen. Jokainen toimintamalli on valmiina käyttöön otettavaksi sellaisenaan, tai sitä on mahdollista muokata huomioiden lapsiryhmän ikä.

Ensimmäisessä yhdistelmämallissa on yhdistetty pienryhmätoiminta, käsityöt ja dokumentointi. (Kuvio 2) Säännöllisellä ja jatkuvalla pienryhmä toiminnalla saadaan syvennettyä ”me-henkeä”. Pienryhmässä toimiessaan lapsella on pienempi kynnys tuoda mielipiteensä esiin, kun ryhmä on tuttu ja lapsia on vähemmän. Pienryhmä voi valita toiminnan alkaessaan ryhmälleen nimen ja nimeä vastaavaan teemaan liittyen ideoidaan askarteluja, maalausta ja muita käsitöitä. Toiminnan säännöllisyys mahdollistaa sen, että seuraavaa kertaa voidaan suunnitella jo etukäteen, jolloin tuleva toiminta on lapselle tiedossa. Yhdessä suunnitellessa jokainen voi valita itselleen mieluisimman tavan tehdä yhdessä sovittuun teemaan liittyvä työ. Esimerkiksi eläimen voi joko maalata, piirtää tai askarrella. Yhdessä poh-tiessa voi nousta täysin uusia tapoja toteuttaa jokin käsityö ja koko ryhmä voi innostua kokeilemaan yhdessä uutta tapaa. Vuoden lopussa jokainen pienryhmä pitää muille ryhmille taidenäyttelyn, jossa muut ryhmät pääse-vät tutustumaan vuoden aikana tehtyihin töihin. Jokaisella pienryhmällä on näin oma kokemus, joka jaetaan lopuksi koko lapsiryhmän kesken, jolloin toiminnasta tulee koko ryhmää yhdistävä kokemus.

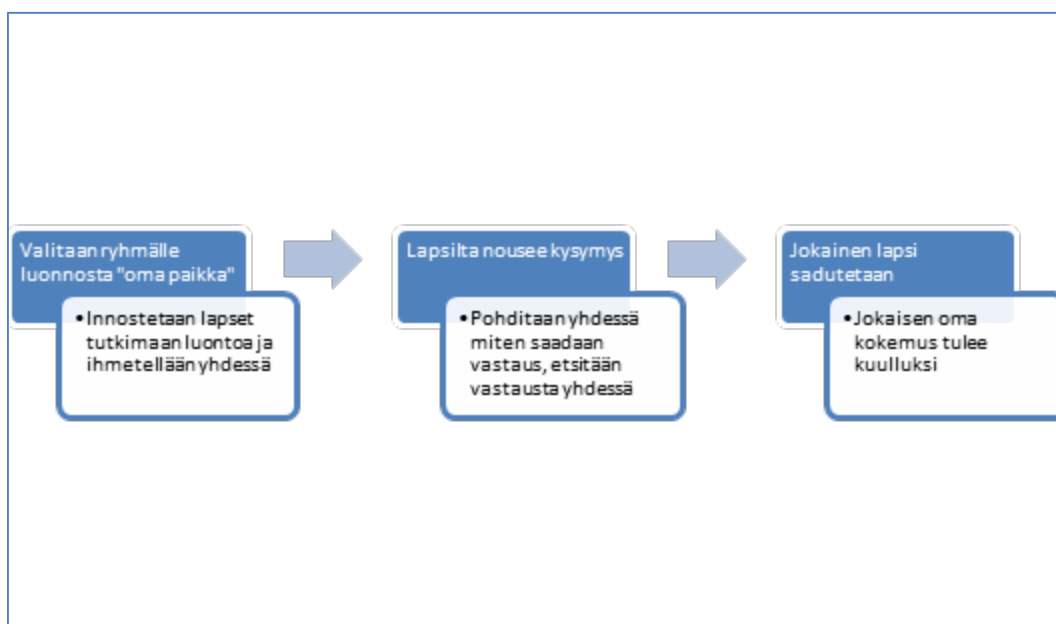
KUVIO 2. Pienryhmä, dokumentointi ja käsityöt

Toisessa mallissa on yhdistetty eheyttävän oppimisen pedagogiikka yhteiseen dokumentointiin. (Kuvio 3) Eheyttävän oppimisen pedagogiikkaa ja yhteistä dokumentointia yhdistämällä voidaan vahvistaa lasten yhteistä kokemusta, yhteishenkeä sekä yhteistä onnistumisen tunnetta. Dokumentointi toimii pitkän ajan muistona, johon voidaan palata seuraavinakin vuosina. Eheyttävän oppimisen pedagogiikan mukaisesti tutkimuskysymys nousee lapsilta. Tutkimuskysymys muotoillaan yhdessä, jonka jälkeen mietitään miten asiaa lähdetään yhdessä tutkimaan ja ratkaisemaan. On hyvä selvittää, onko ryhmässä joku lapsi, joka tietää jo valmiiksi tutkittavasta asiasta jotain, joka voi olla hyödyksi. Tutkimukselle ja asian ratkaisemiselle luodaan yhdessä aikataulu ja toimintasuunnitelma. Jokainen lapsi pääsee käyttämään omia vahvuuksiaan ja tutkimaan itselleen miellyttävimmällä sekä luontaisimmalla tavalla. Kasvattajan tehtävänä on huolehtia dokumentoinnin järjestämisestä. Dokumentointi voi olla valokuvaamista, lasten kanssa yhdessä kirjoitettua päiväkirjaa sekä tutkimuskysymyksen ja toimintasuunnitelman kirjaamista.

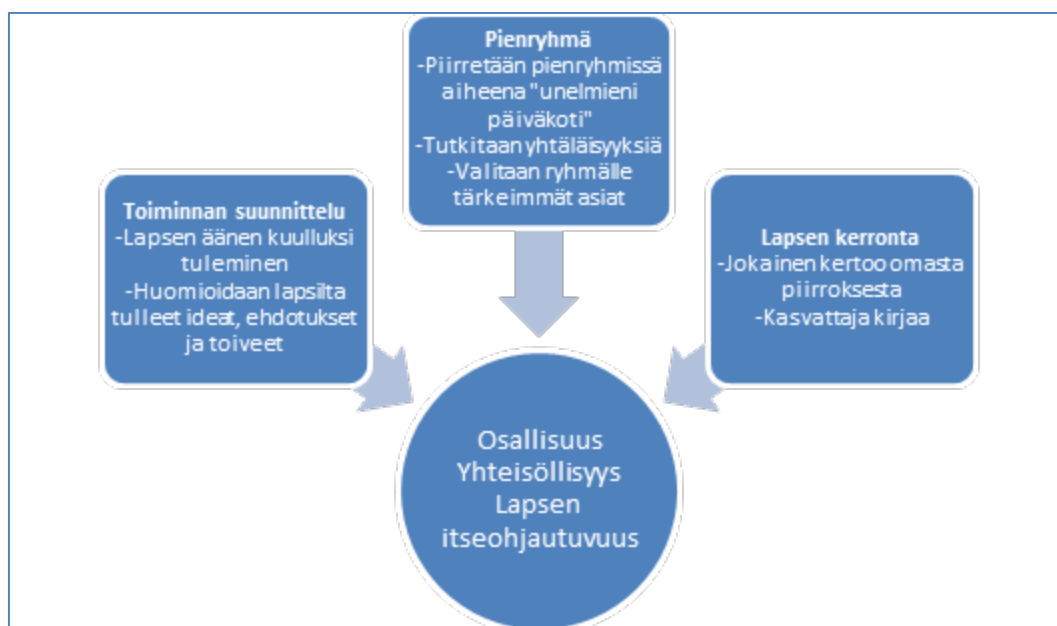
KUVIO 3. Eheyttävä oppiminen ja yhteinen dokumentointi

Kolmannessa mallissa yhdistelmänä toimii Case forest- pedagogiikka, sadutus ja dokumentointi. (Kuvio 4) Case forest- pedagogiikkaa, sadutusta ja dokumentointia yhdistämällä voidaan lisätä ryhmän yhteishenkeä ja yhteisöllisyyttä, ympäristötietoutta ja kestävän kehityksen oppimista, tuoda esiin lapsen omaa yksilöllistä näkökulmaa sekä lisätä lapsen osallisuutta. Vuoden alussa ryhmä tutkii lähialueen luontoa ja valitsee ryhmän ”oman paikan”. Oma paikka voi olla metsä, puisto tai jokin muu lapsiryhmää kiinnostava paikka. Kasvattajan rooli on innostaa lapsia kiinnostumaan luonnosta ja sen ilmiöistä. Kasvattaja ihmettelee yhdessä lasten kanssa. Lapsilta nousee kysymys, johon kasvattaja tarttuu ja sitä lähdetään yhdessä tutki- maan. Pohditaan yhdessä, miten vastausta lähdetään etsimään ja tutki- taan asiaa yhdessä. Vastausta ei tarvitse löytää heti, vaan sitä voidaan tutkia lisää päiväkodilla tai käydä kirjastossa, jos tuntuu että vastaus löytyy sieltä. Vastauksen löytyttyä, jokaisen lapsen kanssa sadutetaan aiheesta, jolloin myös jokaisen lapsen oma kokemus tulee kuuluviin. Sadutuksen apuna ja dokumennoinnin välineenä voidaan käyttää piirroksia. Lisäksi kasvattaja voi valokuvata retkiä ”omaan paikkaan”. Sadutukset voidaan kirjata piirroksen kanssa samaan paperiin, jolloin jokaisen satu ja kuva tu- levat esille.

KUVIO 4. Case Forest, sadutus ja yhteinen dokumentointi

Neljännessä mallissa on huomioitu lapsen osallisuus toiminnan suunnittelussa yhdistämällä pienryhmätoiminnan ja lapsen kerronnan toiminnan suunnitteluun. (Kuvio 5) Toimintaa suunnitellessa voidaan osallistaa lasta hyödyntäen lapsen kerrontaa. Pienryhmissä voidaan toteuttaa piirros, jolle annetaan aiheeksi ”unelmieni päiväkot”. Jokainen lapsi saa kertoa omasta piirroksestaan kasvattajalle, joka kirjaa ylös lapsen kerronnan. Pienryhmässä voidaan yhdessä tutkia piirroksia ja kertomuksia sekä tutkia nouseeko jokin lasten idea tai ajatus monessa kertomuksessa esiin. Voidaan myös tutkia yksittäisiä ehdotuksia, ne saattavat innostaa muutakin ryhmää. Ryhmässä pohditaan yhdessä myös, että mitkä ehdotukset voisivat olla toteutettavissa päiväkodin toiminnassa, kuinka ne toteutettaisiin, missä ja milloin sekä mitä välineitä siihen tarvittaisiin. Kasvattaja kirjaa yhdessä tehdyt päätökset ylös ja yhdessä hyväksytyt ideat tullaan toteuttamaan konkreettisesti.

KUVIO 5. Toiminnan suunnittelu, pienryhmä toiminta ja lapsen kerronta

9 KOHTI LIIKKUVAMPAA VARHAISKASVATUSTA

9.1 Liikuntaa lisäävät tekijät

Liikkuminen on lapselle luontainen tapa oppia ja osallistua toimintaan. Liikkumisella on huomattava vaikutus lapsen kokonaisvaltaiseen kasvuun ja kehitykseen. Liikkuminen on tärkeä osa osallisuuden kulttuuria. Monipuolinen kasvuympäristö virittää lapsen kokeilemaan sekä ideoimaan omaaloitteisesti.

Liikuntaa lisääviä tekijöitä on tutkittu ja tutkimukset ovat osoittaneet, että esimerkiksi mahdollisuus vapaaseen, itse keksittyyn ja päätettyyn leikkiin, lisää lasten fyysistä aktiivisuutta. Lisäksi on todettu, että ulkona päivittäin aikaa viettävät ja leikkivät lapset ovat fyysisesti aktiivisempia kuin lapset, jotka viettävät vastaavan ajan sisällä (Pönkkö & Sääkslahden 2013, 474). Yhtälö on täysin ymmärrettävä, koska ulkona on paljon enemmän vapaata tilaa, jossa lapsen ei tarvitse varoa esimerkiksi törmäilyjä niin paljon kuin sisätiloissa. Ulkona leikkiessä mahdollistuu myös erilaisten välineiden käyttö eri tavalla kuin sisällä. Ulkona voi pelata pallojen kanssa huolettomammin, kun ei tarvitse varoa pallon rikkovan mitään. (Pönkkö & Sääkslahti 2013, 475.) Drouggen, Pylen ja Toveyn mukaan erityisesti suunnitelmattomien leikkiympäristöjen merkitys lapselle on suuri. Tällainen ympäristö rikastuttaa lapsen mielikuvitusta ja lisää alueen leikittävyyttä sekä mielenkiintoisuutta. Myös erilaiset sääilmiöt voivat olla lasta ulkoiluun innostavia tekijöitä. Esimerkiksi lämpötilojen vaihteluiden aiheuttamat muutokset luonnossa tai veden olomuotojen tutkiminen ovat lapsista mielenkiintoisia ja jännittäviä asioita. Lapsen leikki muotoutuu aina olosuhteiden mukaan, jos aikuinen antaa sille tilaa toteutua. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 71–72.)

9.2 Ympäristö liikuntaa lisäävänä tekijänä

Ympäristö tarjoaa monia erilaisia mahdollisuuksia liikunnan toteutukseen. Esimerkiksi erilaisessa ja hieman epätasaisessa maastossa liikkuminen

vaatii lapselta erilaisia fyysisiä kykyjä, kuten hyvää tasapainoa ja enemmän lihasvoiman käyttöä kuin tasainen maa leikkikentällä. Epätasaisessa maastossa jo pelkästään kulkeminen vaatii paljon enemmän kehon suurten lihasten käyttöä. Näin ollen myös toiminta kuormittaa koko elimistöä enemmän, jolloin elimistö kuluttaa enemmän energiaa ja fyysinen aktiivisuus on intensiivisempää. Tällaisia erilaisia maastoja tarjoaa esimerkiksi lähialueen metsät, joissa avautuu monia luonnon tarjoamia mahdollisuuksia liikkua. Metsässä voi kiipeillä isojen kivien ja kantojen päälle, hyppiä niiltä alas tai koittaa hyppiä kannolta toiselle, tasapainoilua voi harjoitella kaatuneiden puiden päällä tai puista tippuneilla kävyillä voidaan leikkiä tarkkuusheittoa. Mahdollisuudet metsässä liikkumiseen ovat lähes rajattomat. (Sääkslahti 2015, 134.) Myös Førtoft on todennut metsässä leikkimisen olevan fyysistä aktiivisuutta lisäävä tekijä (Pönkkö & Sääkslahti 2013, 474).

Myös tasaisemmat maastot, kuten viheralueet, puistot ja asfaltoidut tasaiset kentät ovat oivallisia paikkoja lisätä lasten fyysistä aktiivisuutta. Avoin tila mahdollistaa erilaiset kiinniotto- ja palloiluleikit, jollaisia päiväkodin omalla pihalla ei voi leikkiä. Lapsi tutkii, kokeilee ja keksii uusia omiin leikkeihinsä sopivia käyttötarkoituksia eri asioille niin kauan, kuin aikuinen ei kiellä tai ohjaa lasta liikaa. (Sääkslahti 2015, 134–135.)

Kuten epätasainen maasto, myös suuret telineet ja niissä kiipeily vaativat suurten lihasten käyttöä. Telineissä voi harjoitella myös oman kehon painon kannattelua sekä nostamista. Kaikki telineissä temppuilu ja kiipeily lisäävät lapsen fyysistä aktiivisuutta. Telineet ja kaikki lasten käytössä olevat leikkivälineet ovat tärkeitä liikuntaan innostavia keinoja. Erilaiset pallot, narut, mailat ja vanteet herättelevät lasten mielenkiintoa ja kekseliäisyyttä uusiin tapoihin käyttää leikkivälineitä sekä keksiä uusia yhteispelejä niiden ympärille. On myös osoitettu, että erilaiset pyörälliset leikkivälineet kuten pyörät, potkumopot ja isojen kuormureiden työntäminen lisäävät fyysistä aktiivisuutta. (Soini 2015, 71–72.)

9.3 Liikuntakasvatus

Liikuntakasvatuksen päätavoitteena on tukea liikunnan avulla lapsen kokonaisvaltaista kehitystä sekä lapsi pyritään kasvattamaan kohti aktiivista elämäntapaa. Liikuntakasvatus opettaa lapselle terveyteen ja hyvinvoinnista huolehtimiseen liittyviä taitoja, tietoja ja asenteita. Liikuntakasvatuksen avulla lapsi omaksuu aktiivisen liikunnallisen elämäntavan. Toimintamallina liikuntakasvatus edellyttää ympäristöä, jossa liikunta on ylipäättään mahdollista ja jossa on runsaasti liikuntaan innostavia tiloja, telineitä ja välineitä. Oppimisympäristöjen ja -tilojen tulee olla lapselle innostavia ja sellaisia, joissa lapsi voi saada myönteisiä kokemuksia niin liikkumisesta kuin omasta kehostaan. (Jaakkola 2013, 364–365; Pönkkö & Sääkslahti 2014, 73.) Liikuntataitojen ja fyysisen toimintakyvyn kehittämisen lisäksi liikunta on tärkeä keino kehittää lapsen myönteistä minäkäsitystä. Erilaisten liikuntamuotojen tarjoaminen mahdollistaa jokaiselle onnistumisen kokemuksia jossain liikkumisen tai liikunnan muodossa. Myönteinen minäkäsitys sekä myönteinen kuva omasta kehosta auttaa kestäämään ulkoisia paineita, joita kehonkuvaan voi nykypäivänä kohdistua. Onnistumisen kokemukset lisäävät lapsen motivaatiota liikuntaa ja liikkumista kohtaan, jolloin se lisää lapsen omaehtoista liikuntaa. Liikunnallisen elämäntavan sisäistämisen kannalta on ehdotonta, että kiinnostus liikuntaa kohtaan tulee lapselta itseltään eikä ulkopuolisen painostuksen tai pakottamisen kautta. (Jaakkola, Liukkonen & Sääkslahti 2013, 20–21.)

Kasvattajan rooli liikuntakasvatuksessa on suuri, sillä hän voi vaikuttaa siihen millaiseksi lapsi mieltää kuvan liikunnasta ja itsestään liikkujana. Hyvä liikuntakasvattaja voi auttaa ja mahdollistaa lasta löytämään hänelle luontaiset tavat liikkua ja leikkiä. Kasvattajan tulee pystyä luomaan oppimista tukeva motivaatioilmasto. Tällä tarkoitetaan yksilöllistä kokemusta sosiaalisesta ympäristöstä, jonka kasvattaja luo esimerkiksi korostamalla itsevertailua sosiaalisen vertailun sijaan, uuden oppimista ja yrittämistä. Lukuisat tutkimukset tukevat havaintoa, että juuri sosiaalisella ympäristöllä on suuri vaikutus lasten ja nuorten liikunnallisen motivaation kehittymiseen. (Liukkonen & Jaakkola 2013, 298–299.) Varhaiskasvatuksen toimintaa suunnit-

tellessa toiminnasta pedagogisessa vastuussa olevan lastentarhanopettajan on huomioitava, että toiminta on lasta kehittävä ja lapsen innostuksen sekä motivaation ylläpitävää sekä kasvattavaa (Sääkslahti 2015, 169).

10 EETTISYYS JA KEHITTÄMISIDEAT

10.1 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Noudatamme opinnäytetyössämme Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) määrittelemiä hyvän tieteellisen käytännön periaatteita. Tieteellinen tutkimus sekä sen tulokset voivat olla eettisesti hyväksyttäviä, luotettavia ja uskottavia vain, jos tutkimus suoritetaan hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla. Tutkimuksessa tulee soveltaa tiedeyhteisön toimintatapoja ja ne ovat rehellisyys, yleinen huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä. Myös tutkimuksen ja sen tulosten arvioinnissa tulee soveltaa edellä mainittuja toimintatapoja. Tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia sekä eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä tulee soveltaa tutkimuksessa. (HTK-ohje 2012, 6.)

Huolehdimme aineiston säilyttämisestä sekä hävittämisestä asianmukaisesti. Pidämme myös huolta haastateltavien anonyymiydestä. Noudatamme työssämme lähdeviitteiden oikein kirjaamista Lahden ammattikorkeakoulun ohjeistuksen mukaisesti. Käyttämämme kirjallisuus on pääsääntöisesti julkaistu vuoden 2010 jälkeen ja tämän avulla työmme sisältö on ajankohtaista.

10.2 Opinnäytetyön anti toimeksiantajalle

Tutkimuksen avulla toimeksiantajamme saa ajantasaista tietoa lastentarhanopettajien näkemyksestä koskien Villa Piiparin toimintaa sekä kehittämisen kohteista. Teoriatiedon kautta avatut toimintamallit antavat uutta näkökulmaa ja ovat helposti muokattavissa Villa Piiparin toimintaan sopiviksi. Tekemämme yhdistelmämallit ovat suunniteltu Villa Piiparin toimintaan sopiviksi, niissä on eroteltu toiminnan tuomat hyödyt ja annettu esimerkkejä, kuinka toimintaa voidaan lähteä toteuttamaan, jolloin käyttöönottoa on helppo kokeilla. Toivomme, että esittelemämme toimintamallit herättävät ajatuksia siitä, kuinka toiminta voisi kehittyä vielä enemmän lapsilähtö-

semmäksi ja lasta osallistavammaksi. Haastattelussa nousi esiin, että lastentarhanopettajien on osattava muuttaa omaa ajatusmalliaan ja uskallettava heittäytyä enemmän kokeilemaan uutta. Monelle tämä tarkoittaa astumista oman mukavuusalueensa ulkopuolelle. Toivomme, että tutkimuksemme avulla saamme heräteltyä lastentarhanopettajissa innostusta kokeilla uusia asioita tai ajatuksissa olleita toimintatapoja, joita ei kuitenkaan ole uskallettu vielä lähteä toteuttamaan.

Ilo kasvaa liikkuen – ohjelma on tuottanut paljon erilaista toiminnan suunnittelussa hyödynnettävää materiaalia päiväkotien käyttöön. Erityisesti liikkumisen lisäämiseen emme täten paneutuneet, vaan toimme esiin osallisuuden vaikutuksia liikuntaan sekä sitä, kuinka osallisuuteen panostaminen voisi lisätä lasten vapaaehtoista liikkumista.

10.3 Kehittämisideat

Opinnäytetyössämme annoimme ideoita tutkitun tiedon pohjalta toiminnan kehittämiseen. Käytännössä emme päässeet toimintaan tutustumaan ja jatkokehitysideaksi nousi jonkin osallistavan toiminta- tai opetusmallin käyttöönotto Villa Piiparin päiväkodissa ja sen vaikutuksien seuraaminen osallisuuden sekä liikkumisen näkökulmasta pidemmällä aikavälillä. Lapsilähtöisyyteen pyrkiessä myös lapsen palautteen saaminen toiminnasta olisi ensiarvoisen tärkeää. Tässä opinnäytetyössä kysyimme vain lastentarhanopettajien käsitystä osallisuudesta eikä lasten ääni tullut suoraan kuuluviin. Lasten kokemusta osallisuudesta on kuitenkin tutkittu ja sitä toimme työmme teoriaosuudessa esiin. Mielenkiintoista olisi ollut myös tutkia, kuinka aikuisten ja lasten kokemukset osallisuudesta kohtaavat, vai eroavatko ne täysin toisistaan. Kokevatko Villa Piiparin lapset olevansa niin osallisia toiminnan suunnitteluun, kuin kasvattajat sen kokevat?

11 YHTEENVETO

Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia, kuinka Villa Piiparin päiväkodissa tullaan huomioimaan 1.8.2017 voimaan tulleet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Tavoitteena oli tuoda tutkitun tiedon valossa uusia ajatuksia ja ideoita osallisuudesta sekä lapsilähtöisyydestä lastentarhanopettajille.

Villa Piiparin lastentarhanopettajille tehty teemaryhmähaastattelu ja tutkimamme teoriatieto heijastelivat paljon samankaltaisuuksia. Lapsilähtöinen ja osallisuuden toimintakulttuuri on ollut Villa Piiparin toimintaperiaatteena jo ennen uusia varhaiskasvatussuunnitelman perusteita. Osallisuuden kehittäminen ja lisääminen pieniin arkisiin askareisiin on kuitenkin aina mahdollista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet haastavatkin lastentarhanopettajia pohtimaan uudelleen vanhoja toimintatapojaan ja muokkaamaan niitä uuden varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisiksi. Tämä toimintatapojen muutos voi vaatia paljonkin heittäytymistä ja rohkeutta.

Ilo kasvaa liikkuen – ohjelma on vielä melko tuore hanke ja sen vaikutuksia varhaiskasvatuksen toimintaan, arkeen ja lasten fyysiseen aktiivisuuteen pitkällä tähtäimellä on vaikea vielä tutkia. Ohjelman vaikutuksia olisi kuitenkin tärkeää ja mielenkiintoista seurata. Yhdeksi tavaksi ryhmälämme nousi säännöllinen dokumentointi, josta tulee esiin niin varhaiskasvattajan, lapsen kuin kodinkin näkökulma. Lomakkeilla tehty dokumentointi olisi helposti verrattavissa olevaa tietoa, kun halutaan tutkia Ilo kasvaa liikkuen – ohjelman vaikutuksia esimerkiksi muutaman vuoden päästä.

LÄHTEET

Edwards, R. & Holland, J. 2013. What is qualitative interviewing? Bloomsbury Publishing 2013 [viitattu 2.10.2017]. Saatavissa: <https://www.bloomsburycollections.com/book/what-is-qualitative-interviewing/ch1-what-do-the-key-terms-used-about-qualitative-interviews-mean#/jump/page1>

Finlex. Varhaiskasvatuslaki. 36/1973. Annettu Helsingissä 19.1.1973. [viitattu 26.9.2017] Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036#L1P1>

Hintsala, S. 2011. Yhdessä tekemällä tyytyväisempää väkeä. Teoksessa Mäkitalo, A-R., Nevanen, S., Ojala, M., Tast, S., Venninen, T. & Vilpas, B. (toim.) Löytöretkellä osallisuuteen. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa II. Yliopistopaino, 74–81.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Ilo kasvaa liikkuen. Varhaiskasvatuksen uusi liikkumis- ja hyvinvointiohjelma. 2015. Valo. Kirjapaino Uusimaa [viitattu 29.9.2017]. Saatavissa: http://www.sport.fi/system/resources/W1siZiIsIjI-wMTUvMDMvMTAvMDhfMjZfMDNfNTM0XzE1MDMxMF9JbG9fa2FzdmFhX2xpaWtrdWVuX29oamVsbWFFYXNpYWtpcmphLnBkZiJ-dXQ/150310%20Ilo_kasvaa_liikkuen_ohjelma-asiakirja.pdf

Inspirans. 2017. Kvalitatiivinen tutkimus [viitattu 28.9.2017]. Saatavissa: <http://www.inspirans.fi/kvalitatiivinen-tutkimus/>

Jaakkola, T. 2013. Liikuntataitojen opettaminen. Teoksessa Jaakkola, T., Liukkonen, J. & Sääkslahti, A. (toim.) Liikuntapedagogiikka. Jyväskylä: PS-Kustannus, 364–382.

Jaakkola, T. & Liukkonen, J. 2013. Oppimista tukevan motivaatioilmaston luominen. Teoksessa Jaakkola, T., Liukkonen, J. & Sääkslahti, A. (toim.) Liikuntapedagogiikka. Jyväskylä: PS-Kustannus, 298–313.

Jaakkola, T., Liukkonen, J. & Sääkslahti, A. 2013. Johdatus liikuntapedagogiikkaan. Teoksessa Jaakkola, T., Liukkonen, J. & Sääkslahti, A. (toim.) Liikuntapedagogiikka. Jyväskylä: PS- Kustannus, 17–29.

Järvinen, K. & Mikkola, P. 2015. Oletko sä meidän kaa? Näkökulmia osallisuuden ja yhteisöllisyyden varhaiskasvatuksessa. Pedatieto Oy.

Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja-sarja. Jyväskylä: Suomen Yliopistopaino Oy.

Karlsson, L. 2014. Sadutus. Avain osallisuuden toimintakulttuuriin. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Karppinen, S. 2009. Kädentaidot ja käsityökasvatus. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A-L (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Yliopistopaino Oy, 56–65.

Kataja, E. 2014. Yhteinen osallisuus varhaiskasvatuksen pedagogiikassa. Teoksessa Heikka, J., Fonsén, E., Elo, J. & Leinonen, J. (toim.) Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Tampere: Suomen Varhaiskasvatus ry, 56–79.

Kettukangas, T. & Härkönen, U. 2014. Lasten osallisuus perustoiminnoissa. Teoksessa Heikka, J., Fonsén, E., Elo, J. & Leinonen, J. (toim.) Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Tampere: Suomen Varhaiskasvatus ry, 96-114.

Kettunen, I. 2017. Osallisuus on lapsen oikeus. Kasvu 2.2017, 20–21.

Koivula, M. 2013. Yhteisöllisyyden rakentuminen päiväkodin arjessa. Teoksessa Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus, 19–43.

Koivunen, P-L. & Lehtinen, T. 2016. Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Lahden kaupunki. 2017. Lahden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2017 [viitattu 22.9.2017]. Saatavissa: <https://www.lahti.fi/PalvelutSite/VarhaiskasvatusSite/Documents/Lahden%20varhaiskasvatussuunnitelma2017.pdf>

Lahden kaupunki. 2017. Villa Piiparin päiväkoti [viitattu 26.9.2017]. Saatavissa: <https://www.lahti.fi/palvelut/varhaiskasvatus/paivakodit/villa-piiparin-p%C3%A4iv%C3%A4koti>

Leinonen, L. 2014. Pedagogisia näkökulmia lasten osallisuuden tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Heikka, J., Fonsén, E., Elo, J. & Leinonen, J. (toim.) Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Tampere: Suomen Varhaiskasvatus ry, 16–40.

Leinonen, J., Venninen, T. & Ojala, M. 2011. Osallisuuden kulttuurin kehittäminen. Päivähoitohenkilöstön näkemyksiä lasten osallisuuden tukemisestä. Teoksessa Mäkitalo, A-R., Nevanen, S., Ojala, M., Tast, S., Venninen, T. & Vilpas, B. (toim.) Löytöretkellä osallisuuteen. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa II. Yliopistopaino, 83–98.

Mäkelä, J. 2011. Osallisuuden merkitys lapsen ja nuoren kehitykselle. Teoksessa Nurmi, S. & Rantala, K. (toim.) Näyn ja kuulun. Lapsen etu ja osallisuus. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy, 13–23.

Olympiakomitea. 2017. Tietoa Ilo kasvaa liikkuen – ohjelmasta [viitattu 22.9.2017]. Saatavissa: <https://www.olympiakomitea.fi/lasten-liike/varhaisvuosien-liikunta/ilo-kasvaa-liikkuen/tietoa-ilo-kasvaa-liikkuen-ohjelmasta/>

Opetushallitus. 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Tampere: Suomen yliopistopaino Oy.

Opetushallitus. 2017. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Kehittyvä toimintakulttuuri. [viitattu 8.10.2017]. Saatavissa: http://www.oph.fi/download/180573_kehittyva_toimintakulttuuri.pdf

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2016. Lasten liikuntasuosituks: vähintään kolme tuntia liikuntaa päivässä [viitattu 8.10.2017]. Saatavissa: http://mi-nedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/lasten-liikuntasuosituks-vahintaan-kolme-tuntia-liikuntaa-paivassa

Pajulammi, H. 2015. Lapsi, oikeus ja osallisuus. Yliopistollinen väitöskirja. Lapin yliopisto, Oikeustieteiden tiedekunta.

Parikka-Nihti, M. & Suomela, L. 2014. Iloa ja ihmettelyä. Ympäristökasvatus varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Pönkkö, A. & Sääkslahti, A. 2014. Liikkuva lapsi. Teoksessa Hujala, E., Turja, L., Elo, J. & Roos, P. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirjan työkirja. Jyväskylä: PS-Kustannus, 73-78.

Pönkkö, A. & Sääkslahti, A. 2013. Liikuntapedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Jaakkola, T., Liukkonen, J. & Sääkslahti, A. (toim.) Liikuntapedagogiikka. Jyväskylä: PS- Kustannus, 462–481.

Roos, P. 2015. Lasten kerrontaa päiväkotiarjesta. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.

Ruokojärvi, P. & Luukkonen, T. 2011. Satujen matkassa kohti uutta. Teoksessa Mäkitalo, A-R., Nevanen, S., Ojala, M., Tast, S., Venninen, T. & Vilpas, B. (toim.) Löytöretkellä osallisuuteen. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa II. Yliopistopaino, 45–53.

Rusanen, S., Kuusela, M., Rintakorpi, K. & Torkki, K. 2014. Musta tuntuu punaiselta. Kuvataiteellinen toiminta varhaisiässä. Riika: Livonia Print.

Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 9-34.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Tampere: Suomen Yliopistopaino.

Soini, A. 2015. Always on the move? Measured physical activity of 3-year-old preschool children. University of Jyväskylä. Studies in Sport, Physical Education and Health [viitattu 22.9.2017] Saatavissa:

https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/44987/978-951-39-6029-2_vaitos15012015.pdf?sequence=1

Sääkslahti, A. 2015. Liikunta varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

THL. 2016. Lapsen osallisuus [viitattu 3.10.2017]. Saatavissa:

<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Turja, L. 2016. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 41–54.

Turja, L. & Vuorisalo, M. 2017. Lasten oikeudet, toimijuus ja osallisuus oppimisessa. Teoksessa Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.) Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. 89-194. Tampere: Vastapaino Oy.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa [viitattu 29.9.2017]. Saatavissa: http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Villa Piiparin lastentarhanopettajat. 2017. Villa Piiparin päiväkotii. Haastattelu 29.9.2017.

World vision international. 2017. Child participation [viitattu 27.9.2017].

Saatavissa: <http://www.wvi.org/child-participation>

LIITTEET

LIITE 1

Lahden kaupunki
Varhaiskasvatuspalvelut
Palvelupäällikkö

VIRANHALTIJAPÄÄTÖS

07.09.2017/96 §

Asianumero	D/558/13.00.00.00/2017
Päätöslaji	Tutkimuslupa
Otsikko	Tutkimuslupa: Lapsen osallistaminen varhaiskasvatuksessa liikunnan ja toiminnan suunnittelussa
Päätöserustelut	Maija Matikainen, Marika Pöyhönen ja Tuuli Rajala ovat hakeneet tutkimuslupaa sosionomin ammattikorkeakoulututkintoon liittyvää opinnäytetyötä varten aiheenaan: Lapsen osallistaminen varhaiskasvatuksessa liikunnan ja toiminnan suunnittelussa.
Päätös	Myönnän Maija Matikaiselle, Marika Pöyhöselle ja Tuuli Rajalalle tutkimusluvan hakemuksen mukaisesti. Tutkimuslupa myönnetään sillä ehdolla, että yksi valmistunut tutkimustyö toimitetaan päätöksen tekijälle.
Lisätietojen antaja	Palvelupäällikkö Liisa Nurmi, puh. 050 539 1651
Toimivallan peruste	Päivähoitojohtaja 29.1.2015/4 §
Nähtävänäoloaika	12.09.2017
Nähtävänäolopaikka	Varhaiskasvatuspalvelut, Saimaankatu 11, 15140 Lahti
Muutoksenhaku	Oikaisuvaatimus
Saaja	Maija Matikainen Marika Pöyhönen Tuuli Rajala
Tiedoksi	Maija Turja-Harjula / Villa Piiparin pk Palvelupäällikkö Liisa Nurmi
Asiakirjat	Tutkimuslupahakemus
Liitteet	
Allekirjoitus	Liisa Nurmi Palvelupäällikkö